

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SVEIKATOS STUDIJŲ KATEDRA

Taikomosios kūno kultūros (specializacija-taikomosios kūno kultūros vadyba) studijų programa

Jolitos Amankavičienės

**INTEGRACINĖS APLINKOS JUDESIO IR PADĖTIES SUTRIKIMŲ
TURINTIEMS MOKINIAMS KŪRIMAS MOKYKLOJE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas –
Prof.dr.L.Radzevičienė*

2013

Magistro darbo santrauka

Magistro darbe analizuojamas integracinės aplinkos judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimas mokykloje. Integracinės aplinkos judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimas mokykloje tema, kuri savo aktualumu yra vienas iš svarbiausių švietimo sistemos klausimų. Integracinės aplinkos kūrimas mokiniams, turintiems judesio ir padėties sutrikimų yra sąlygotas visos mokyklos bendruomenės pastangų. Nepakanka tyrimų, kurie analizuotų mokyklos kaip bendruomenės visumos, o ne atskirų jos struktūrų, vaidmenį integracijos procese. Integracijos kontekste analizuotini vaikų, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, ugdymo klausimai, kadangi būtent tokie vaikai dažniausiai yra ugdomi bendrojo ugdymo klasėje.

Iškelta hipotezė, kad mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos trūkumus sąlygoja per mažas bendruomeniškumas, pernelyg formalus pedagogų požiūris bei nepakankamas mokyklos administracijos dėmesys.

Darbo metu atliktas kokybinis ir kiekybinis tyrimai. Pusiau struktūrizuoto interviu bei anketinės apklausos metodais buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas - atskleisti mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos, judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams, kūrimo svarbiausius aspektus.

Tyrimo objektas – integracinės aplinkos judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimas mokykloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos kūrimo prielaidas, judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams.

Tyrimo uždaviniai: 1. Atskleisti teorinius socialinės integracijos ir integruotus ugdomosios aplinkos aspektus; 2. Apibendrinti darbo su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų, edukacinių erdvių pritaikomumo ypatumus specialiųjų poreikių kontekste; 3. Atlikti integracinės aplinkos mokiniams, turintiems judesio ir padėties sutrikimų, vertinimo mokinių, tėvų, pedagogų požiūriais, vertinimo tyrimą; 4. Nustatyti mokyklos [administracijos mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracinės aplinkos kūrimo vertinimo ypatumus](#); 5. Parengti mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracijos modelį mokyklos bendruomenėje.

Galime teigti, kad hipotezė, jog mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos trūkumus sąlygoja per mažas bendruomeniškumas, pernelyg formalus pedagogų požiūris bei nepakankamas mokyklos administracijos dėmesys, nepasitvirtino. Respondentų teigimu, daugiausia problemų kelia fizinės aplinkos nepritaikymas, kuris vėliau, tikėtina, gali sukelti nesklandumus socialinėje aplinkoje – būtent tai akcentavo ir tyrimo dalyviai.

Esminiai žodžiai: bendruomenė, mokyklos bendruomenė, integracija, judesio ir padėties sutrikimai, specialieji poreikiai.

Turinys

Magistro darbo santrauka.....	2
Įvadas.....	6
1. TEORINIAI SOCIALINĖS INTEGRACIJOS IR INTEGRUOTOS UGDOMOSIOS APLINKOS ASPEKTAI.....	9
1.1. Integracijos proceso sąsajos su aplinka.....	9
1.2. Mokyklos bendruomenės išskirtinumas: mokiniai ir jų tėvai, pedagogai.....	15
2. EDUKACINIŲ ERDVIŲ PRITAIKYMAS JUDESIO IR PADĖTIES SUTRIKIMŲ TURINTIEMS MOKINIAMS.....	19
2.1. Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, specialieji poreikiai.....	19
2.2. Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų psichologinės savybės ir aplinkos pritaikymo poreikiai	21
3. INTEGRACINĖS APLINKOS JUDESIO IR PADĖTIES SUTRIKIMŲ TURINTIEMS MOKINIAMS, KŪRIMO MOKYKLOS BENDRUOMENĖJE TYRIMAS.....	23
3.1. Tyrimo metodologija.....	23
3.2. Respondentų charakteristika.....	25
3.3. Mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimų, ugdymo aplinkos vertinimas mokinių, pedagogų ir tėvų požiūriu.....	28
3.4. Mokyklos administracijos integracinės aplinkos kūrimo vertinimas.....	42
3.5. Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracijos mokyklos bendruomenėje modelis.....	45
Išvados.....	48
Rekomendacijos mokyklų administracijai.....	49
Literatūra.....	50
Summary.....	53
Priedai.....	54

Magistro darbe vartojamos pagrindinės sąvokos:

Bendruomenė - gamybiniais ir kitais santykiais susijęs gyvenimas, kolektyvas (Dabartinis lietuvių kalbos žodynas, 2000).

Mokyklos bendruomenė – žmonių grupė, kurią sieja emociniai ryšiai ir bendrumo jausmas, paremti su mokykla siejamais poreikiais (Bendruomeniškumas ir savivalda, 2000, p. 17).

Integracija – išskiriami du integracijos aspektai: funkcinė integracija – žmonės su negalia gyvena ir dirba normalios visuomenės aplinkoje, kaimynystėje su kitais žmonėmis; socialinė integracija – neįgalieji turi socialinius kontaktus su negalios neturinčiais kaimynais ir draugais, kartu praleidžia laisvalaikį integruotoje aplinkoje (Socialinio darbo su proto negalios vaikais pagrindai, 1999).

Judesio ir padėties sutrikimai - prie judesio ir padėties sutrikimų priskiriamos šios fizinių ir judėjimo sutrikimų grupės: bendrosios motorikos sutrikimai; smulkiosios motorikos sutrikimai; judesių koordinacijos sutrikimai; lokomocijos (judėjimo) sutrikimas, kuris gali būti nuo nežymaus iki visiško negalėjimo judėti; apraksijos ir dispraksijos (nesugebėjimas arba iš dalies sutrikęs gebėjimas atlikti tikslus judesius, kai nėra paralyžiaus); skoliozė; kūno dalių deformacijos; kiti fiziniai ir judėjimo sutrikimai (Ališauskienė, 2003).

Specialieji ugdymosi poreikiai - specialieji ugdymosi poreikiai nustatomi mokiniams, kurie, remiantis pedagoginio psichologinio įvertinimo išvada, turi teisę gauti pedagoginę, psichologinę, specialiąją pedagoginę, socialinę pedagoginę ir specialiąją pagalbą, būti aprūpinami specialiosiomis mokymo ir techninės pagalbos priemonėmis (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. liepos 13 d. įsakymas Nr. V-1265/V-685/A1-317 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“).

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Mokslo kokybė didžiaja dalimi lemia visuomenės dvasinį gyvenimą, politinių struktūrų, valstybinės valdžios intelektualinį lygį bei sąmoningumą, o taip pat jaunuomenės pasaulėžiūrą, jos vertybines nuostatas. Svarbu tai, kad mokslo sistema yra svarbiausia kiekvienos šalies kultūros, mokymo, socialinės ir ekonominės plėtros dalis. Tai, kokios sąlygos sudaromos ugdyti(s) visiems mokiniams – svarbus švietimo kokybės kriterijus. Kaip teigia E.Durkheim, kiekviena tauta turi savo veidą, savo ypatingą sąrangą, savo teisę, savo moralę, savo ekonominę sistemą (Durkheim, 2001). Specialiųjų poreikių asmenų ugdymosi formos yra nagrinėjamos įvairiais aspektais: edukaciniu, sociologiniu, vadybiniu (Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Melienė, Miltenienė, 2010), tačiau ne mažiau ištirti situaciją ne apibendrintu, o instituciniu lygmeniu, tiriant konkretų specialųjį poreikį.

Specialiųjų poreikių turintis asmuo, integruotas į visuomenę, šiandien (bent jau išoriškai) yra normalus ir nieko nestebinantis reiškinys. Vis plačiau kalbama ne apie pačią integraciją, bet apie jos kokybę ir pasekmes. Integracinės aplinkos judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimas mokykloje tema, kuri savo aktualumu yra vienas iš svarbiausių švietimo sistemos klausimų. Atliktų tyrimų, kurie analizuotų mokyklos kaip bendruomenės visumos, o ne atskirų jos struktūrų, vaidmenį integracijos procese, nepakanka. Integracijos kontekste analizuotini mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, ugdymo klausimai, kadangi būtent tokie mokiniai dažniausiai yra ugdomi bendrojo ugdymo klasėje. Be to, jų specialieji poreikiai reikalauja bene daugiausia fizinės aplinkos pritaikymo. Mokinį reikia ne tik integruoti, bet užtikrinti jam užimtumą, suteikti galimybes toliau ugdytis, pašalinti fizinės kliūtis neįgaliesiems ir pan. Integravimas – sudėtingas, nuoseklus ir išsamaus pasiruošimo reikalaujantis procesas, aplinkui save susikuriantis išties struktūrą. Integravimui reikalingi dokumentais, nustatantys sąlygas ir tam tikrų institucijų, ugdytojų padėtį ir pan. Specialistų, ugdymo institucijų pa(si)ruošimas ir kiti veiksniai reikalauja nuoseklus ir išvalgaus darbo. Tik tuomet, kai pedagogai, specialistai ir tėvai, mokyklos administracija dirba sutartinai, tampa efektyviai dirbančia komanda, kuriai ugdant asmenybę vientisumo principu, galima tikėtis teigiamų rezultatų.

Integracinės aplinkos judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimo įvairius aspektus analizavo J.Ambrukaitis, J.Ruškus (2002), A.Bagdonas, A.Brazauskaitė, V.Gevorgianienė, S.Girdzijauskienė, J.Kašalynienė (2004), E.Gribačiauskas, G.Merkys (2003), A.Juodraitis (2003) ir kiti. Iš naujesniųjų tikslinga paminėti šių autorių darbus: A.Ališauskas, S. Ališauskienė, D. Gerulaitis, I. Kaffemanienė, R. Melienė, L. Miltenienė (2011), A.Ališauskas, I.Kaffemanienė, R.Melienė, L.Miltenienė (2011); A.Ališauskas, S.Ališauskienė, D.Gerulaitis, R.Melienė, L.Miltenienė (2010). Ypatingai aktualūs analizuojamame kontekste yra I.Kaffemanienės (2008,

2011) darbai. Taip pat I.Kaffemanienės ir J. Vinikaitytės-Ruškės mokslinis darbas apie judėjimo negalę turinčių asmenų profesinę motyvaciją ir subjektyviai suvokiamus (ne)sėkmingos integracijos į darbo rinką veiksnius (2007). Paminėtini šie užsienio autoriai: J.Twerky (1955), A.Murphy, M.Rozenberg, C.Hovland (1960), L.Steinzor (1966) ir kt. Ne mažiau aktualūs užsienio naujausieji tyrimai, daugelis kurių pateikiami direktyvų, apibendrinančių dokumentų, ataskaitų forma. Iš konkrečių autorių svarbu paminėti M.Ainscow (2005), T.Booth, M.Ainscow (2002), M.Aiskow, T.Booth, A.Dyson et al. (2006) ir kt. darbus.

Tyrimo mokslinė problema galime įvardinti tai, kad nors Europoje (ir Lietuvoje) daug dėmesio skiriama socialinės gerovės, integracinės aplinkos vertinimo ir pan. tyrimams, Lietuvoje ši sritis dar tobulintina, praktinė situacija dažnai skiriasi nuo teorinės: daugelio mokyklų fizinė aplinka nėra pritaikyta mokiniams, turintiems judesio ir padėties sutrikimų, sudėtingas mokytojo padėjėjo finansavimas iš mokinio krepšelio lėšų (ypatingai kada mokykloje mokinių, kuriems turėtų būti skirtas mokytojo padėjėjas nėra daug – vienas ar du), taip pat, ypač vyresniame mokykliniame amžiuje susiduriama ir su neigiamais socialinės aplinkos aspektais: socialine atskirtimi, patyčiomis ir pan.

Remiantis šia situacija, tyrime išskirti **tokie probleminiai klausimai**:

1. Kas, kokiomis priemonėmis ir vadovaujantis koku požiūriu lemia mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimų, integraciją mokyklos bendruomenėje;

2. Kokį vaidmenį mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimų, integracijos procese vaidina mokyklos administracija?

3. Koks turėtų būti mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracijos mokyklos bendruomenėje modelis?

Tyrimo objektas – integracinės aplinkos judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimas mokykloje.

Tyrimo hipotezė: mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos trūkumus sąlygoja per mažas bendruomeniškumas, pernelyg formalūs pedagogų požiūris bei nepakankamas mokyklos administracijos dėmesys.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos kūrimo prielaidas, judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti teorinius socialinės integracijos ir integruotus ugdomosios aplinkos aspektus;

2. Apibendrinti darbo su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų, edukacinių erdvių pritaikomumo ypatumus specialiųjų poreikių kontekste;

3. Atlikti integracinės aplinkos mokiniams, turintiems judesio ir padėties sutrikimų, vertinimo mokinių, tėvų, pedagogų požiūriais, vertinimo tyrimą;

4. Nustatyti mokyklos [administracijos mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų integracinės aplinkos kūrimo vertinimo ypatumus](#);

5. Parengti mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracijos modelį mokyklos bendruomenėje.

Tyrimo dalyviai: mokyklos bendruomenė: mokiniai, pedagogai, tėvai, administracija. Tyrimas atliktas 3 mokyklose. Iš viso remtasi 200 mokinių, 42 pedagogų, 42 tėvų vertinimais. Kokybiniais duomenimis apie mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracinės aplinkos mokyklos bendruomenėje kūrimo situacija surinkti buvo atliktas pusiau struktūrizuotas interviu su 12 mokyklos administracijos darbuotojų. Respondentai atrinkti patogiosios atsitiktinės atrankos būdu.

Tyrimo metodologija ir metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė;
2. Kiekybinis tyrimas, taikant anketavimo metodą;
3. Kokybinis tyrimas, taikant pusiau struktūrizuoto interviu metodą;

Kiekybiniai tyrimo rezultatai apdoroti SPSS statistiniu paketu (SPSS for Windows 16.0), taikoma statistinė ir lyginamoji duomenų analizė. Tyrimo duomenys validuoti taikant ekspertavimo metodą. Kokybinio tyrimo duomenys apdoroti turinio analizės metodu, sudarytas problemų sprendimo medis, rezultatai pristatyti mokykloms, kurios dalyvavo tyrime, bendruomenei.

Magistro darbo struktūra: magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (58 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 1 lentelė ir 30 paveikslų. Prieduose pateikiami klausimynų pavyzdžiai, tyrimo plano schema, tyrimo instrumento diagnostiniai kriterijai, pusiau struktūrizuoto interviu klausimai ir interviu turinio analizė. Darbo apimtis – 52 puslapiai.

1. TEORINIAI SOCIALINĖS INTEGRACIJOS IR INTEGRUOTOS UGDOMOSIOS APLINKOS ASPEKTAI

1.1. Integracijos proceso sąsajos su aplinka

Labiausiai paplitusios šiuolaikinės moderniosios sociologijos teorijos yra šios: fenomenologinė sociologija, žinojimo sociologija ir etnometodologija. Fenomenologinė sociologija sietina su fenomenologinės krypties vokiečių filosofo E. Huserlio (Husserl, 1859-1938) darbais. Jo skelbtas idėjas perėmė ir sociologai, todėl ir atsirado sociologijos kryptis, pavadinta fenomenologine. Svarbų vaidmenį plėtojant šią kryptį atliko ir austrų filosofo A. Šulco (Schultz, 1899-1959) darbai, kuriuose nagrinėjama intersubjektyvizmo problema: kaip suvokiame patys save, kaip formuojamas bendrasis suvokimas ir bendroji pasaulio samprata (t.y. kaip mes suvokiame pasaulį ir save jame). Tokio požiūrio yra ir daugelis žymiausių lietuvių sociologų (Luobikienė, 2001).

Galime teigti, kad kiekvienas žmogus turi unikalią biografiją, kiekvienas savaip suvokia jį supantį pasaulį. Tačiau tai nereiškia, kad dėl šios priežasties (unikalaus suvokimo) negalima žmonių tarpusavio sąveika. Žmogus suvokia išorinį pasaulį (daiktus, įvykius) kaip tipus. Tipų konstravimo tarpininkas, per kurį perduodamos reikalingos žinios, yra kalba (žodynas ir sintaksė). Tipais gali būti ir žmonės (kaip unikumai), tačiau jie priimami skirtingu anonimiškumo lygiu. Todėl svarbi žmogaus socialinio pasaulio suvokimo kategorija yra socialiniai individai, su kuriais žmogų sieja „mes“ santykiai (Pruskus, 2003).

Specialiųjų poreikių turintis asmuo, integruotas į visuomenę, šiandien (bent jau išoriškai) yra normalus ir nieko nestebinantys reiškinys. Šiuo metu vis plačiau kalbama apie integravimo kokybę ir pasekmes. Mokinį reikia ne tik integruoti, bet užtikrinti jam užimtumą, suteikti galimybes toliau ugdytis, pašalinti fizines kliūtis neįgaliesiems ir pan. Integravimas – sudėtingas, nuoseklus ir išsamaus pasiruošimo reikalaujantis procesas, aplinkui save susikuriantis ištisa struktūra, kurią galime vadinti specialiojo ugdymo politika. Specialistų, ugdymo institucijų pa(si)ruošimas ir kiti veiksniai reikalauja nuoseklus ir įžvalgaus darbo.

Specialiųjų poreikių turinčių mokinių įsiliejimą į bendrojo lavinimo srautą skatino kiti teisiniai (ir ne tik teisiniai) veiksniai: bendri demokratėjimo procesai. Judesio ir padėties sutrikimų turinčių mokinių patiriama socialinė atskirtis: tam tikrų grupių atskirtis visuomenėje, kaip suprantame, jau nėra naujas reiškinys. Socialinė atskirtis, priklausomai nuo laikmečio ir kultūrinio konteksto, įgudavo vis kitokių, naujų formų. Dar ne taip seniai neįgalieji būdavo uždaromi į specialiąsias institucijas.

Skatinti žmonių savitarpio supratimą, mažinti neįgaliųjų socialinę atskirtį privalu, juk negalė – ne kliūtis visaverčiam gyvenimui, saviraiškai ir tobulėjimui. Teisinga socialinė politika – svarbus kiekvienos demokratinės valstybės saugumo ir stabilumo garantas (Petrauskas, 2003).

Negalė gali būti konflikto su gyvenimu priežastis: žmogus netikėtai praranda savarankiškumą, fizinę jėgą, galimybę judėti, orientaciją, netenka draugų, negali dirbti mėgstamo darbo ir pan. Negalė atima iš jo galimybę lygiomis teisėmis su sveikaisiais dalyvauti visuomenės gyvenime (Kaffemanienė, 2011).

Apie neįgaliųjų integraciją kalbama daug ir iš įvairių perspektyvų įvairūs visuomenės sluoksniai, valdžios struktūros ir patys neįgalieji. Tokiu būdu stengiamasi suteikti sąlygas neįgaliesiems gyventi visuomenėje pilnavertį gyvenimą, sudarant sąlygas jiems savarankiškai ir oriai veikti. Tačiau ne visada šios kalbos virsta konkrečiais darbais ir ne visi darbai padaromi iki galo (Kaminskas, 2000). Labai svarbu, kad specialiųjų poreikių turintys mokiniai nebūtų socialiai atskirti, jiems būtų prieinama pilnavertė socialinė integracija. Socialinė integracija yra mąstymo ir vertinimo būdas, jungiantis visas socialine sąveika ir socialinėmis struktūromis grįstas teorijas ir praktines idėjas. Drauge socialinė integracija yra opozicinė segregacinio modelio paradigma (Ruškus, 2002).

Visos pastangos integruoti neįgaliuosius į socialinį gyvenimą duoda labai mažus rezultatus, turint omenyje realią integraciją. Net jei žmonės, turintys negalę, yra toleruojami aplinkinių, retai kada turi su jais realių socialinių kontaktų, ar dalyvauja bendrame socialiniame gyvenime.

Skiriami du integracijos aspektus:

- Funkcinė integracija – žmonės su negalia gyvena ir dirba normalios visuomenės aplinkoje, kaimynystėje su kitais žmonėmis;
- Socialinė integracija – neįgalieji turi socialinius kontaktus su negalės neturinčiais kaimynais ir draugais, kartu praleidžia laisvalaikį integruotoje aplinkoje (Socialinio darbo su proto negalios vaikais pagrindai, 1999).

Žmonės su negale labai ilgai gyveno didelėse įstaigose atskirti nuo visuomenė, o gyvenimas grupiniuose namuose – tai vis tiek gyvenimas grupėje (Laužikas, 1993). Tokiu būdu aplinkiniai susiduria tik su neįgaliųjų grupėmis, ir beveik niekada individualiai. Jei žmonės su ir be negalės neturi galimybės pažinti vieni kitų, jie jaučiasi nepatogiai kontaktuodami. Abi grupės turi išmokti gyventi kartu, o tai įmanoma tik per individualų bendravimą (Socialinio darbo su proto negalios vaikais pagrindai, 1999).

Šiame kontekste svarbu atsižvelgti į ugdymo esminį tikslą – ne tik žinių, perteikimą, bet ir nuostatų formavimą, vertybių ugdymą, aplinkos formavimą ir pan.

Kaip teigia B.Bitinas (1998), plačiąja prasme ugdymo mokslinio tyrimo objektas – ugdymo proceso dalyvių sąveika (Bitinas, 1998), įvairūs tos sąveikos aspektai. Aplinka savo ruožtu analizuojamame kontekste – labai plati sąvoka, todėl daugiausia ją analizuosiu siaurąja prasme,

pabrėždama vaiko šeimos, kaip jam artimos aplinkos vaidmenį integracijos procese, kuri apibendrinus išanalizuotą teorinę medžiagą siečiau visų pirma su adaptacija.

Šiandien su adaptacijos sąvoka susiduriame vis dažniau ir vis įvairesniame kontekste. Adaptacijos sąvoka yra naudojama įvairiose mokslo srityse, jos sampratai nusakyti yra pateikiami įvairūs apibūdinimai. *Adaptacija* – (angl. *adaptation*): 1) organizmo prisitaikymas, tai yra jo sandaros ir funkcijų pasikeitimas, pakitus aplinkai (Psichologijos žodynas, 1993, 6); 2) abipusis procesas tarp individo ir jį supančios aplinkos, siekiant pakeisti save arba tą aplinką (Kučinskas, 2000); 3) individo ir aplinkos sąveikos pusiausvyra įveikiant prieštaravimus. Taigi galime daryti prielaidą, kad šiandien biologų terminas (regos, klausos, sensorinė adaptacija) prigijęs psichologijoje, pedagogikoje ir sociologijoje.

Dažnai adaptacija tapatinama su asmens ir aplinkos sąveika. J.Jovaiša (1994) adaptaciją apibrėžia kaip individo ir aplinkos sąveikos pusiausvyrą, įveikiant prieštaravimus. Dabartinės lietuvių kalbos žodyne adaptacija aiškinama kaip „organizmo ar individo prisitaikymas prie aplinkos ar sąlygų, reikalavimų“ (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000), 2). Panašios nuomonės yra ir L.Leliūgienė, teigianti, kad adaptacija - organizmo sugebėjimas prisitaikyti prie aplinkos sąlygų (Leliūgienė, 2003).

Apskritai svarbu pabrėžti, kad lyg ir lengvai apibrėžiama, iš esmės adaptacija yra sudėtingas procesas, kuriame sąveikauja objektyviai ir subjektyviai veikiantys faktoriai, į kuriuos būtina nuolat atkreipti reikiamą dėmesį siekiant išvengti negatyvaus jų poveikio arba bent sušvelninti galimas šio poveikio pasekmes. Adaptacijos sąvoka ir jos traktavimas kai kuriais atvejais nepakankamai apibrėžtas iš esmės dėl požiūrio į adaptaciją kaip pasyvų žmogaus prisitaikymą prie fizinės ir socialinės aplinkos ir, kad adaptuota asmenybė išvengia emocinių konfliktų.

S.Suslavičiaus (1998) teigimu, adaptacijos procese iš esmės stebimi tiek pasyvaus prisitaikymo prie aplinkos požymiai, tiek ir aktyvus poveikis keičiant aplinką; adaptacija niekada negali būti vertinama kaip visiškai pasyvi net tuomet, kai vyraujanti aplinka išlieka nepakitusi.

R. Žukauskienės (1998) nuomone, adaptaciją apibūdina dviem papildomais procesais: asimiliacija ir akomodacija. Akomodacija byloja apie asmens tendenciją keistis pačiam, tarsi atsakant į aplinkos reikalavimus. Asimiliacijos procese asmuo traktuoja aplinkos įvykius taip, kad jie labiau tiktų pačių sukurtoms struktūroms. Pavyzdžiui, aplinka interpretuojama taip, kaip norima ją suprasti (Žukauskienė, 1998). Vykstant pokyčiams organizmo lygmenyje, kartu vyksta pokyčiai, susiję su vaikus supančia socialine aplinka. Kitaip sakant asmuo adaptuojasi išoriškai ir savo vidumi.

Psichologijoje skiriamos šios adaptacijos rūšys (Juodraitis, 2003): bendroji; socialinė; asmeninė adaptacija.

Pabrėžiama, kad adaptacijos procesas galimas sąveikaujant su natūraliąja bei socialine aplinka (socialinė adaptacija) ir su pačiu savimi (asmeninė adaptacija).

Taigi darbo kontekste svarbu kalbėti apie veiksnius, kurie lemia vidinę ir išorinę adaptaciją ir juos siečiau su būtent šeimos institutu. Tėvai, šeima – tai individualioji aplinka – tai ta subjektyvi realybė, kurią susikuria žmogus, remdamasis savo asmenine patirtimi. Pagal ją žmogus susidaro „programą“, t.y. elgesio modelį socialinėje aplinkoje – šeimoje, darbe, draugų ir artimųjų rate (Stašienė, Petkevičiūtė, 2003). Šeima yra pirmoji vaiko ugdymo institucija, kurioje jis pradeda pažinti pasaulį, ugdydamas šeimoje – sudėtingas ir dažnai problematiškas socialinis-pedagoginis procesas, kurio rezultatyvumas priklauso nuo šeimos mikroklimato, tėvų pedagoginės kultūros, bendravimo stiliaus, asmeninio pavyzdžio ir pan. Šeima – tai pirmoji institucija, teikianti vaikui informacijos apie aplinkinį pasaulį, nuosekliai plėtojanti savarankiškumą, ryžtą, kritišką mąstymą ir visas bendrąsias bendražmogiškas savybes (užuojautą, gailestį, gėrio ir grožio suvokimą ir kt.). Vaikas iš šeimos ne tik perima pažiūras, įpročius, kultūrinės ir dvasinės vertybes, bet gauna ir pirmuosius orientavimosi socialinėje aplinkoje įgūdžius. Vaikystėje susiformavę įpročiai, veiklos ir elgesio stilius sudaro asmenybės pagrindą. Namų atmosfera, tėvų tarpusavio santykiai, jų elgesys matyti iš vaiko charakterio, elgesio ir pan.

Svarbu suvokti, koks šeimos vaidmuo vaiko gyvenime, kokią įtaką daro jos bendradarbiavimas su vaiką ugdančiomis institucijomis. Šeima bendriausia prasme įvardinama kaip asmenų bendrija, kurią sieja giminystės, tarpusavio priklausomybės, atsakomybės ir globos saitai, patvirtinti įstatymine ir socialiai pripažinta tvarka. Šeima kaip socialinė bendrija atlieka šias funkcijas: psichosocialinė- šeimą kaip visuomenės mikrobendriją sieja socialiniai, ekonominiai bei emociniai ryšiai; ekonominė – materialinio aprūpinimo, apsitarnavimo ir gamybinė veiklos sfera; reprodukcinė – seksualinio aktyvumo ir kartų pratęsimo sfera; globos ir priežiūros – šeimoje realizuojama pirminė ir natūrali tarpusavio globa ir priežiūra (vaikų, vyresnio amžiaus žmonių, žmonių su negalia); socializacijos – šeima vaikams suteikia pirmines žinias ir įgūdžius, ugdo juos, formuoja jų savimone; kultūrinė – šeima kaip pirminė sociokultūrinių, etnokultūrinių vertybių ir tradicijų perteikėja.

L.Jovaiša (1993) skiria šeimos kaip socialinės institucijos pagrindinius uždavinius: 1) saugoti ir puoselėti šeimos narių ištikimybę ir darną, 2) sudaryti palankias vaikų vystimosi ir bendravimo sąlygas, 3) stiprinti šeimos ūkį ir racionaliai tvarkyti jos ekonomiką, 4) rūpintis vaikų bendruoju ir profesiniu išsilavinimu, padėti mokyklai mokyti ir auklėti vaikus, 5) ugdyti vaikų pažiūras, dorovinį elgesį ir parengti juos gyvenimui ir darbui visuomenėje.

Šeimos funkcijų bei šiai institucijai priskiriamų uždavinių apibūdinimuose siekiama išryškinti pagrindinius šeimos kaip savitos žmonių bendrijos požymius – dorovinius, ekonominius, emocinius, ugdymo ir kt. Kiekvienoje šeimoje šie požymiai gali būti nevienodai ryškūs, nes šeimos

kaip socialinio instituto funkcijos gali būti suvokiamos ir atliekamos skirtingai, priklausomai nuo šeimos narių nusiteikimo bei galimybių organizuoti kasdieninį šeimos gyvenimą.

Konkrečią šeimą apibūdina keletas parametrų, įtakančių šeimos gyvenimą, santykių joje pobūdį: socialinis – kultūrinis, priklausantis nuo šeimos narių išsilavinimo ir dalyvavimo visuomeniniame gyvenime; socialinis – ekonominis – šeimos narių materialinės gyvenimo sąlygos ir užimtumas; buitinės – higieninės gyvenimo sąlygos, buto įrengimas, gyvenimo būdas, higienos laikymasis; demografinis (šeimos struktūra) (Leliūgienė, 1997).

Dėl skirtingų šeimų apibūdinančių aiškiau išvardintų rodiklių auklėjimas ir lavinimas šeimoje yra ribotas ir diferencijuotas. Vaikas ugdomas pačiu gyvenimo turiniu. Jaunuolio asmenybės tapsmą įtakoja konkrečios sąlygos, apimančios visus šeimos gyvenimo aspektus ir sudarančios specifinę aplinką.

Šeima yra tarsi pereinamoji grandis tarp visuomenės ir individo. Šeimos nariai yra visų pirma visuomenės nariai, todėl viskas, kas vyksta visuomenėje, atsispindi ir šeimoje. Šiuolaikinė šeima atviros visuomenės ir šuoliais besikeičiančio visuomeninio, socialinio gyvenimo sąlygomis tapo atvira ir labai sudėtinga, kurioje susikerta daugybė šeimos narių asmeninių bei visuomeninių problemų: biologinių, ekonominių, kultūrinių, idėjinių- dvasinių, tiesiogiai liečiančių kiekvieną šeimos narį, grupę, visuomenę, kurioje gyvena šeima (Vaitkevičius, 1995).

Taigi šeima – artimiausia vaikui aplinka, iš esmės sąlygojanti ir integracijos proceso rezultata. Integracijos proceso, kaip reikalingo mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų, adaptacijai svarba sietina su šeima. Šeimos, suaugusiųjų šeimos narių dėmesys bei siekis sudaryti reikalingas sąlygas ir sąlygoja integracijos proceso sąsajas su aplinka.

Integracijos prieinamumas mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų, iš esmės yra sąlygotas mokyklos aplinkos ir patalpų pritaikymo ir, didžiąja dalimi, socialinės aplinkos ir mokinio savijautos joje. Ugdymo pobūdį, tuo pačiu ir individo integraciją veikia socialinė aplinka. Socializacija yra suprantama kaip visuomeniškai vertingos asmenybės formavimas per kryptingą ugdymą ir aplinkos veiksmus. Asmenybė – visos socialinės aplinkos, visuomenės kultūros išorinių veiksnių poveikio individui - asmeniui išdava. Asmenybė – atvira sistema, nuolat reaguojanti į aplinkos poveikį (Vaitkevičius, 1995). Nuo socialinės aplinkos, kultūros vertybių, ir normų kyla auklėjimo tikslai, turinys, kryptys. Kaip teigia J.Vaitkevičius, visi išoriniai, socialiniai veiksniai bei sąlygos dažniausiai veikia asmenybę skirtingomis kryptimis, makroaplinka, viešoji nuomonė „koreguoja“ visų socialinių institucijų poveikį asmenybei, todėl jai ir tenka lemiamas vaidmuo ugdant asmenybę (Vaitkevičius, 1995).

Taigi integracija mokyklos bendruomenėje turėtų apimti tokius klausimus (žr. 2 pav, adaptuota pagal A.Bagdoną (1997), V.Girdzijauskienę (2011):

1 pav. Mokinio, ugdomo integruotoje aplinkoje, savijautai turintys įtakos faktoriai

Šaltinis: sudaryta autorės, pagal A.Bagdoną (1997), V.Girdzijauskienę (2011)

Mokinio, ugdomo integruotoje aplinkoje, savijauta priklauso nuo: specialiojo poreikio ir asmens savybių, politikos ir įstatymų, administracijos, mokinio tėvų, pedagogų, ugdymo proceso organizavimo, lėšų, bendraamžių, „sveikų“ vaikų tėvų ir kt.

Iš esmės tikslingiausia skirti du pagrindinius kriterijus kalbant apie integraciją mokyklos bendruomenėje – tai 1) prieinamumas: mokyklos aplinkos ir patalpų pritaikymas mokiniams, turintiems judesio ir padėties sutrikimų; 2) mokyklos pedagogų ir viso personalo pasirengimas (pakankamas informuotumas apie įvairias negales ir darbą su neįgaliais asmenimis (tame tarpe ugdymo programų ir mokymo būdų pritaikymas; visų mokinių ir pedagogų teigiamų nuostatų suformavimas). Ypatingas vaidmuo šiame kontekste tenka specialistų darbui (jų kompetencijai) (Kaffemanienė, 2004).

Labai svarbu, kiek sąmoningas yra specialistas, dirbantis su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų. Sąvoką specialistas čia turėtume tapatinti tiek su administracijos darbuotoju, tiek su pedagogu, tiek su socialiniu darbuotoju ar kitokios kvalifikacijos specialistu, dirbančiu ugdymo įstaigoje, taip pat ir su kineziterapeutu. Kaip teigia A.Kolbergytė ir V.Indrašienė (2012), sąmoningumo ugdymas yra viena iš esminių švietimo politikos priemonių bei brandžios visuomenės formavimosi rodiklių. Nevienareikšmė sąmoningumo samprata siejama su žiniomis apie tikrovę, gebėjimais stebėti, pažinti, suprasti, atsakingai analizuoti save bei supančią aplinką, savus įsitikinimus, vertybes bei elgesio prasmes ir pagrįstumą. Dažniausiai sąmoningumas yra tapatinamas su gebėjimu kritiškai mąstyti: atsiriboti nuo turimo žinojimo ir suvokimo bei gebėti atskirti faktus ir nuomones, analizuoti bei interpretuoti realybės problemas ir dviprasmybes, kritiškai kvestionuoti socialinių reiškinių prielaidas, bei, pasitelkus turimą patirtį, skatinti ne tik prasmines suvokimo transformacijas, bet taip pat imtis aktyvių veiksmų, siekiant realybę keičiančių ir išsilaisvinančių pokyčių. Taip pat, šių autorių nuomone, sąmoningumas reiškiasi per savirefleksiją, vertybinius pokyčius, aktyvų netenkinančios socialinės aplinkos keitimą ir apima nuolatinį asmenybės dvasinį ir socialinį ugdymą, kurio galutinis tikslas – brandžios asmenybės išsivystymas. Sąmoningumas apima visas žmogaus gyvenimo sritis (pradedant saviugda, savęs realizavimu profesinėje veikloje, pereinant prie santykių su šeima, draugais ir galiausiai visuomene) ir yra susijęs su asmenybės savikūra bei savivalda. Be to, sąmoningumo ugdymui svarbi asmens saviugda kaip sudedamoji ugdymo proceso dalis (Kolbergytė, Indrašienė, 2012).

1.2. Mokyklos bendruomenės išskirtinumas: mokiniai ir jų tėvai, pedagogai

Švietimo sistema yra esminis dalykas socialiniam individo saugumui, nes padeda apsisaugoti nuo daugelio socialinės rizikos veiksnių. Pasaulyje yra daug išsilavinusių žmonių ir kokybiška švietimo sistema, kuri ilgainiui tapo ne tik prieinama daugumai, bet ir diferencijuota, orientuota į skirtingus vartotojų poreikius, siekius ir tikslus (Žalimienė, Lazutka, Skučienė ir kt, 2011). Bendrasis vaikų ir jaunimo ugdymas – tai pagrindinė nuosekliojo švietimo grandis, asmens tolesnio lavinimosi ir būsimos veiklos pamatas. Bendrojo vaikų ir jaunimo ugdymas – tai pagrindinė nuosekliojo švietimo grandis, asmens tolesnio lavinimosi ir būsimos veiklos pamatas. Bendrojo vaikų ir jaunimo ugdymo paskirtis – kartu su šeima padėti gimtosios kultūros erdvėje atsiskleisti asmens individualybei, parengti asmenį darniam socialiniam gyvenimui. Šiame švietimo tarpsnyje teikiamas šiuolaikinius reikalavimus atitinkantis bendrasis išsilavinimas ir ugdymas

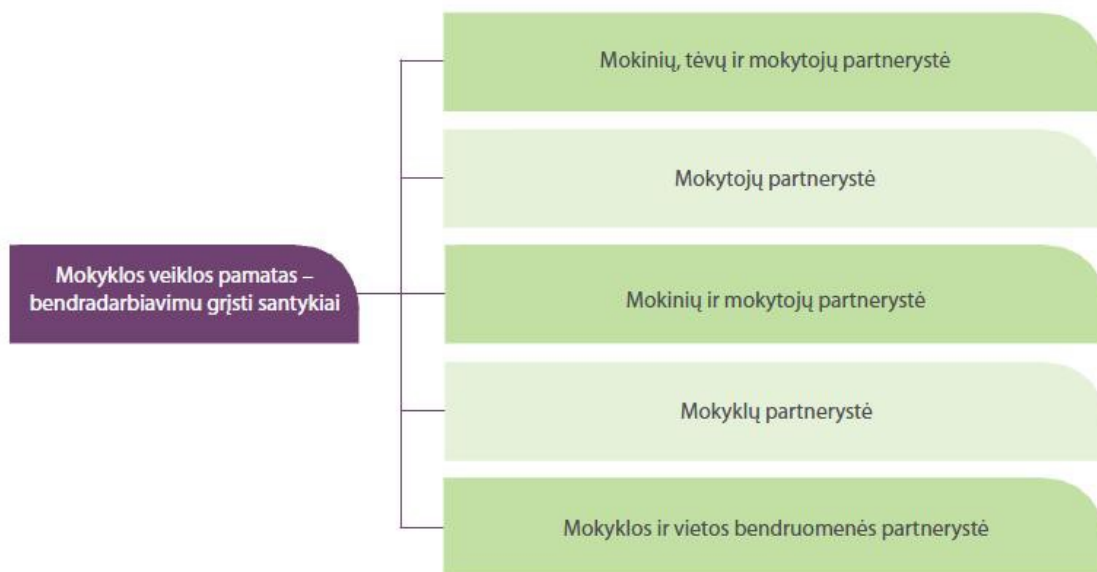
asmens siekis mokytis visą gyvenimą. Visas bendrasis ugdymas orientuotas į vaiką, jo poreikius ir gebėjimus.

Bendruomenė – žmonių grupė, kurią sieja emociniai ryšiai ir bendrumo jausmas. Organizuotos bendruomenės yra vienas pagrindinių atviros visuomenės veiksmų (Bendruomeniškumas ir savivalda, 2000, p. 17). Bendruomenei susidaryti pagrindas gali būti labai įvairus: teritorinis (kaimo bendruomenė, miesto bendruomenė, parapijos bendruomenė), religinis (katalikų bendruomenė, liuteronų bendruomenė), profesinis (gydytojų bendruomenė, architektų bendruomenė), tautinis teritorinis (Lietuvos žydų bendruomenė, Šveicarijos lietuvių bendruomenė), veiklos (Kuršių Nerijos mylėtojų bendruomenė, Taizė bendruomenė, Lietuvos PHP programavimo bendruomenė), poreikių (mokyklos bendruomenė, universiteto bendruomenė, Narkomanų sociologinės psichologinės reabilitacijos bendruomenė) ir pan. Bendruomeninė organizacija – tai savanoriškai susibūrusi organizuota žmonių grupė, turinti bendrus tikslus ir poreikius ir registruota kaip nevalstybinė organizacija. Darbo kontekste bendruomenę svarbu suvokti bei analizuoti kaip mokyklos bendruomenę, t.y. vietą, kurioje integruojasi vaikas, turintis judesio ir padėties sutrikimų. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne (2000) *bendruomenė* apibrėžiama kaip „gamybiniais ir kitais santykiais susijęs gyvenimas, kolektyvas“, o S. Nefas išvelgia emocinį sąvokos *bendruomenė* lygmenį, nes žodžio šaknis *bendr-* yra daugybės lietuvių kalbos žodžių šaknis, o žodis *bendras* reiškia bičiulis, draugas (Bendruomeniškumas ir savivalda, 2000, p. 17). R. Grigas išskiria du bendruomenės tipus: vokiečių kalba *Gemeinschaft* - tradicine kultūra grindžiamos bendruomenės (jos prototipas gali būti kaimiškoji bendruomenė) ir *Gesellschaft* - kito lygio bendruomenė, kurios narius sieja labiau formalizuoti, supragmatinti santykiai. Mokslininkas teigia, kad tai skirtingi raiškos pasauliai: pagal technologijas, gyvenimo būdą, bendravimo kultūrą, žmogaus sąmonę, pasaulėžvalgą. Pirmosios bendruomenės tipo žmonių santykiai buvo grindžiami vadinamuoju kraujo ryšiu, kaimiškosios dvasios persunktas visuomenės gyvenimas pasižymėjo ištikimybe etnokultūrinei tradicijai, organiškumu žmogaus ryšiu su gamta, antrosios – pragmatinių tikslų siekimu, racionalumu (Grigas, 1995, p. 22-23). Nepalankios istorinės aplinkybės, stiprėjanti globalizacija silpnino ryšius tarp žmonių, naikino bendruomeniškumo jausmą, kurį anksčiau įtakojo kaimo žmogaus prisirišimas prie tėviškės, artimųjų, istorinės atminties. Šiuo metu susirūpinta, kaip šį bendruomeniškumo jausmą atkurti, kaip išmokyti žmones kontroliuoti savo ateities kūrimą, suteikti tam reikalingų gebėjimų. Suvokta, kad geriausi rezultatai pasiekiami ten, kur žmonės įgalinami nustatyti savo poreikius ir spręsti problemas. Kad tai pasisektų, žmonės turi išmokti būti ir veikti kartu, pajusti, jog jie yra piliečiai ir vienos bendruomenės nariai.

Mokyklos bendruomenė – tai visuma mokyklos partnerystės ryšių, apimančių mokinius, tėvus, mokytojus ir net vietos bendruomenę. Siekiama, kad šiandienos mokykla turi sutelkti pastangas kurti ir plėtoti bendravimo, bendradarbiavimo, mokymosi kartu ir vieniems iš kitų

kultūrą. Sėkmingos mokyklos veiklos pamatu tampa bendradarbiavimu grįsti santykiai, kurie aprėpia įvairią partnerystę (2 pav.).

2 pav. Mokyklos partnerystės ryšiai

Šaltinis: Mokykla kaip besimokančiųjų bendruomenė // <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/pagrindinis/pagrindiniai-kompetenciju-ugdymo-aspektai/mokyklos-bendruomenes-veikla-ugdant-kompetencijas/>

Struktūriniai švietimo sistemos pertvarkos žingsniai šiandien siejami su fundamentaliuoju dabarties pedagoginiu idealu – vaikų, paauglių ir jaunuolių, turinčių negalę, ugdymu, jų integracija į bendruomenę. Visi vaikai – ir kurių raida nesutrikusi, ir turintys negalę, ir turintys ypatingus gebėjimus – yra mūsų bendruomenės dalis. Tik tiems vaikams, kurie turi negalę, reikalinga pagalba. „Negalės, pasak specialistų iš Olandijos, turi būti suvokiamos kaip įvairybės, praplečiančios žmonių socialinio gyvenimo įvairovę” (Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė, 2003). Tik tuomet, kai tėvai, specialieji pedagogai, specialistai ir mokiniai dirba sutartinai, tampa efektyviai dirbančia komanda. Integruotas ugdymas yra, pirmiausiai, barjerų tarp sveikų ir neigalių asmenų laužymas, vienodų ugdymosi ir karjeros siekimo galimybių sudarymas. Sėkminga mokinio integracija priklauso ne nuo vieno, bet nuo daugelio veiksnių, iš kurių pagrindinį vaidmenį atlieka paties vaiko asmenybės savybės, specialistų darbas ir bendruomenės, kuri jam artima kaip socialinė grupė, ypatumai, taip pat mokytojas, šeima, bendravimo patirtis. Taigi vis dėlto tikrasis bendruomeniškumas peržengia siaurus žmonių interesus, o bendruomenė yra jausmų, minčių, tradicijų, ištikimybės, kolektyvo ir valios lydinys, besireiškiantis tam tikroje vietovėje įvairiomis formomis (Bendruomeniškumas ir savivalda, 2000, p. 3).

Šiandien suvokiama, kad svarbu įtraukti kiekvieną mokyklos bendruomenės narį į kokybiškai naujais santykiais grįstos, kompetencijų ugdymą(si) užtikrinančios mokyklos kaip

besimokančios bendruomenės kūrimą. Tai liečia ir specialiųjų poreikių, taigi ir judesio bei padėties sutrikimų turinčių mokinių poreikius. Mokyklos bendruomenė turėtų kurti naujas komunikavimo ir bendradarbiavimo formas ne tik su tiesioginiais mokyklos partneriais – tėvais, mokyklos tarybos nariais, rėmėjais, bet ir vietos politiniais, religiniais lyderiais, įvairiomis jaunimo organizacijomis, žiniasklaidos atstovais, galų gale draugais, kaimynais, galinčiais daryti tiesioginę ar netiesioginę įtaką ugdymo(si) proceso kokybei, specialiųjų poreikių turinčių mokinių integracijai (Ališauskas, Ališauskienė, Gerulaitis, Melienė, Miltenienė, 2010). Mokinių, mokytojų ir tėvų partnerystė – tai pasitikėjimu grindžiami santykiai. Sakykime, kartu su savo vaikais dalyvaudami mokyklos renginiuose, iš arti stebėdami savo vaiko ir jo klasės draugų mokymąsi ir elgesį pamokose, tėvai geriau supranta, kas vyksta mokykloje.

Žmonių, taip pat ir mokyklos bendruomenei bet kuriame jos civilizacijos raidos etape būdingas jaunosios kartos ugdymas kultūros priemonėmis ir perteikiant kultūrą. Ugdymas ir socializacija yra pagrindiniai mechanizmai, kurių dėka yra užtikrinamas kultūros perimamumas ir tęstinumas. Itin sparčiai besikeičianti šiandienos socialinė, ekonominė ir technologinė aplinka iš šiuolaikinio žmogaus reikalauja nuolatinio prisitaikymo, mokymosi per visą gyvenimą. Tai ypač svarbu švietimo kontekste, ugdymą siejant su mokyklos bendruomenės, o ypač pedagogų, kompetencija, o ugdymą – su aplinkos visuma.

Praeityje ugdymo mokslui būdingiau buvo gilintis į ugdymo sąveiką – pedagogo ir mokinio bendrą veiklą, filosofškai ir vertybiškai postuluoti, arba teoriškai ir empiriškai konstruoti bei išbandyti ugdymo technologijas, šiandien didelis dėmesys skiriamas ir tam tikrų sunkumų turintiems mokiniams, taip pat tiems moksleiviams, kurie auga nepilnose šeimose. Ugdymo mokslas yra tamptariai susijęs su tokiais disciplinomis kaip filosofija ir kultūrinė antropologija, sociologija, vadyba, politikos mokslais, psichologija, medicina, tai pat didelis dėmesys skiriamas pačiam mokiniui – kuris ir yra ugdymo objektas. L. Jovaiša teigia (Jovaiša, 1998), kad ugdymas yra pagalba vaikui, pasireiškianti globa, maitinimu, priežiūra, formuojanti jo santykius su aplinka (pasauliu).

2. EDUKACINIŲ ERDVIŲ PRITAIKYMAS JUDESIO IR PADĖTIES SUTRIKIMŲ TURINTIEMS MOKINIAMS

2.1. Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, specialieji poreikiai

Lietuvos Respublikos konstitucija garantuoja kiekvienam piliečiui lygias teises, tačiau valstybė ne visada sudaro galimybes jiems naudotis šiomis teisėmis (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 2008). Dar 2003 metais, E. Gribačiauskas, G. Merkys tirdami pedagogų nuostatas į neįgalių moksleivių socialinę integraciją nustatė, kad jai nepitaria vienas ketvirtadalis apklaustųjų. Tyrimas parodė, kad neigiamas požiūris į neįgalių integraciją yra bendresnio konstrukto – segregacinių nuostatų į bet kokio tipo silpnesnius mokinius – komponentė. Teigiama, jog egzistuoja ryšys tarp nepalankaus požiūrio į integraciją ir edukacinio autoritarizmo. R. Adomaitienės ir L. Samsonienės (2009) tyrimai parodė, kad dauguma mokytojų, dirbančių bendrojo lavinimo mokyklose nėra pasiruošę ugdyti sutrikusio intelekto vaikus ir nenori jų turėti savo klasėse. Judesio ir padėties sutrikimų turintys vaikai išsiskiria iš savo vienmečių fizinės raidos ypatumais. Jie negali laisvai judėti, jų kūno judesiai yra nekoordinuoti, sutrikusi pusiausvyra. Kuo didesnis sutrikimas, juo labiau jis pastebimas, todėl labai svarbu atsižvelgti į tokio mokinio specialiuosius poreikius.

Socialinė izoliacija pasireiškia socialinių ryšių susilpnėjimu ar visišku išnykimu bei socialinio atstumo tarp tam tikros marginalinės grupės ir visuomenės atsiradimu. Žmogus šiuo atveju jaučiasi bejėgis, negalintis patenkinti savo poreikių bei įvykdyti visuomenės keliamų reikalavimų. Socialinė izoliacija dar labiau sustiprėja, jei žmogus nesulaukia pagalbos, kurios viena iš rūšių – jam reikalingų paslaugų (taip pat ir kineziterapijos) teikimas. Judesio ir padėties sutrikimai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius. Judesio ir padėties bei neurologiniai sutrikimai - judumo sutrikimai, ribojantys galimybę judėti erdvėje. Asmenys, turintys judesio ir padėties sutrikimų, neturi vienodos charakteristikos, kiekvieno problema individuali. Todėl labai svarbu individuali pagalba mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų. Viena iš šios pagalbos formų – kineziterapija.

Kineziterapija – gydymas judesiu (lot. kinezis – judesys, terapia – gydymas) – yra viena pagrindinių reabilitacijos priemonių. Tinkamas judesys padeda pagerinti ir išlaikyti kaulų ir raumenų, širdies kraujagyslių ir kitų sistemų funkcinę būklę. Sudarant ligoniams kineziterapijos priemonių planą, būtina įvertinti ne tik bendrą ligonių būklę, biosocialinių funkcijų sutrikimus, bet ir pakenktų organų ar sistemų būklę.

Fizinės medicinos ir reabilitacijos priemonės reikalingos kuo ankstesnėje būklės stadijoje, todėl galima kalbėti apie etapiškumą: stacionaras, ambulatorija, poliklinika, sanatorija ir namai.

Kiekvienam etapui keliami skirtingi uždaviniai, nes yra skirtingas reabilitacinių priemonių panaudojimo galimybės. Gydant neigaliuosius, reabilitaciją vykdo reabilitacijos specialistų grupė, kurią sudaro įvairių medicinos profesijų specialistai bei socialiniai darbuotojai.

Reabilituojant naudojamos įvairios priemonės: vaistai, fiziniai veiksniai, psichoterapija, mankšta, masažas, darbo terapija, kompensacinė technika, protezavimas.

Kineziterapijos uždaviniai: 1. Normalių fiziologinių funkcijų palaikymas; 2. Pažeistų funkcijų normalizavimas; 3. Įvairių komplikacijų profilaktika; 4. Regeneracinių procesų organizme skatinimas.

Kineziterapijos principai gali būti integruojami į ugdymo procesą siekiant pagerinti mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimų, būklę. Pirmiausia, atliekant kineziterapijos procedūras, reikia laikytis tam tikrų fiziologiškai pagrįstų pedagoginių principų. Kineziterapija – ne tik gydymas, bet ir fiziologinis procesas. Todėl svarbus mokytojo, tėvų ir paties mokinio kontaktas su specialistu. Svarbu yra laipsniškumas. Šiuo principu vadovautis didinant krūvį. Gydomojo kurso metu pamažu didinamas kineziterapijos seansų skaičius, judesių amplitudė, kartojimų skaičius, intensyvumas, sudėtingumas. Tokiu būdu sėkmingiau adaptuojasi ne tik mokinys, kuriam teikiama pagalba, bet ir mokytojai, kuriems ugdymą reikia derinti su tokia pagalbos mikiniui forma. Ne mažiau svarbus yra sistemingumas. Kineziterapijos procedūros atliekamos ilgą laiką, nedarant ilgesnių pertraukų – į tai reikia atsižvelgti planuojant ugdymo procesą. Labai svarbu individualumas, sąmoningumas, visapusiškumas. Kineziterapijos procedūros turi veikti ne tik pažeistą organą, bet ir visą organizmą, lavinti neurorefleksinius, endokrininius-humoralinius mechanizmus, didinti organizmo adaptacines galias.

Kineziterapijos metodai. Metodus medikai privalo gerai mokėti ir taikyti gydymui, reabilitacijai bei profilaktikai. Atsižvelgiant į ligonio būklę skiriami aktyvūs ir pasyvūs kineziterapijos metodai. Aktyvūs tokie metodai, kada ligonis pats juda. Pasyvūs – kada ligonis yra pasyvus, o įvairias manipuliacijas rankomis, prietaisais, aparatais atlieka gydytojas, medicinos sesuo, kineziterapeutas ar kineziterapeuto padėjėjas.

Svarbu atsižvelgti į tai, kad šie metodai sėkmingai gali būti taikomi ugdymo procese, adaptuojant kai kurias programas. Juk aktyvieji metodai dar skirstomi į gydomąją kūno kultūrą, žaidimus, sporto elementus, dozuotą ėjimą ir terenktūrą, darbo terapiją, o aktyviosios kineziterapijos priemonės – aktyvūs valingi judesiai, gimnastikos pratimai, taikomojo ir sportinio pobūdžio pratimai, žaidimai, gali būti naudojami ir paprastų pamokų metu.

Kineziterapija – viena iš pagrindinių reabilitacijos ir sveikatos grąžinimo priemonių. Judesys fizinių veiksnių visumos dalis, natūrali biologinė organizmo funkcija. Judėjimas – fiziologinis organizmo augimo, vystymosi ir formavimosi stimulatorius, tai turi suvokti ir mokytojas, ir tėvai ir pats mokinys, turintis judesio bei padėties sutrikimų.

2.2. Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų psichologinės savybės ir aplinkos pritaikymo poreikiai

Šie mokiniai dažnai turi ir elgesio problemų. Jie nori sau dėmesio, nuolatinės pagalbos, nori užuojautos. Negavę viso to laiku, būna pikti, kartais užsidaro savyje ir nenori bendrauti su kitais. Mokiniai reikia labai gerai pažinti, įvertinti iškilusius sunkumus, suprasti jų elgesį ir kuo greičiau padėti, paremti, sustiprinti.

Ugdymo(si) ypatumai: judesio ir padėties turinčiam mokiniui, priklausomai nuo funkcijos sutrikimo laipsnio gali reikėti ne mažos, o kartais ir labai didelės pagalbos. Daugelis mokinių, turinčių šių sutrikimų dėl stiprių stambiosios ir smulkiosios motorikos pakenkimų, nekoordinuotų judesių, negali savarankiškai vaikščioti ar net sėdėti, neturi suformuotų savarankiškumo įgūdžių, jų valgymas sutrikęs, nėra verbalinės komunikacijos.

V.Liaudanskienė (2003) išskiria pedagogų, ugdančių judesio ir padėties sutrikimų turinčius mokinius, darbo kryptis:

1. Teisingai parinkti mokinio darbo vietą ir parinkti kompensacines, ergoterapines priemones jo mobilumui, savarankiškumui didinti;
2. Pritaikyti aplinką;
3. Tinkamai organizuoti maitinimą;
4. Ugdyti komunikacinius gebėjimus;
5. Formuoti savarankiškumo įgūdžius;
6. Kryptingai organizuoti ugdymą.

Judesio ir padėties sutrikimus turinčių mokinių ugdymas yra nevienodas (netolygus), nes šie mokiniai turi skirtingus gebėjimus, skirtingai išlavėjusius pojūčius. Dėl motorikos sutrikimų vaikai skirtingai suvokia savo kūną, jo padėtį erdvėje. Fizinę negalę trukdo mažiesiems tyrinėti aplinką, daiktų santykį erdvėje. Jeigu vaikas turi didelę fizinę negalę, dažnai neišvengia ir sensorinės sistemos sutrikimų (būna sutrikusi akių-rankos koordinacija, sutrikęs judesio-pozos pojūtis, orientacija erdvėje).

Dideli dėmesį reikia skirti pojūčiams lavinti. Pojūčius lavinti natūralioje aplinkoje įvairių žaidimų metu. Pojūčiai labiausiai lavėja žaidžiant su vandeniu, smėliu, lipdant iš molio, piešiant ar spalvinant pieštukais, kreidelėmis. Tinka žaidimai su kamuoliu, mažomis ir didelėmis kaladėlėmis. Kirpimas žirklėmis lavina smulkiają motoriką ir akių-rankos koordinaciją (Mockevičienė, 2003).

Fizinę negalę turintis vaikas nori žaisti kaip ir kiti vaikai, nori liesti imti ir pažinti daiktus, tik jis ne visada pats sugeba tai parodyti, išreikšti. Kadangi neįgalus vaikas viską daro ilgiau, lėčiau, jį būtina reikia paskatinti. Jeigu mažasis nebus skatinamas, palaikomas, jis gali nebenorėti nieko daryti, tik pasyviai gulėti. Keikia pačiam vaikui suteikti galimybę veikti, pažinti, tyrinėti daiktus,

aplinką, o ne daryti tai už jį. Skatinkite vaiką bendrauti, dalyvauti veikloje, aktyvinkite, kad jis pats norėtų veikti (Ališauskas, 2002).

Ugdymo procese reikia remtis normalaus vaiko raida, prisilaikyti vystymosi pakopiškumo. Jeigu vaikas išmoko sėdėti, mokykite vaikščioti, jeigu išmoko išimti daiktą iš dėžutės, mokykite jį įdėti, išmoko gerti iš specialaus puodelio, mokykite gerti iš paprasto puodelio ir t. t.

Mokinio turinčio judesio ir padėties sutrikimų, socialinė aplinka, pedagogai kiek įmanydama turi prisitaikyti prie judesio ir padėties sutrikimų turinčio vaiko poreikių. Jie turi žinoti: kokie yra judesio ir padėties suteikimus turinčių vaikų poreikiai; kaip tuos poreikius tenkinti; kas tai turi daryti; kada tai reikia daryti.

Darbo autorės nuomone, pedagogams svarbu keisti savo požiūrį į judesio ir padėties sutrikimų turinčius mokinius, bendrauti su jais, mokyti juos gyventi net tada, kai sunku. Viską reikia daryti planingai, apgalvotai, neskubant, kantriai, aktyvinant, skatinant patį vaiką.

3. INTEGRACINĖS APLINKOS JUDESIO IR PADĖTIES SUTRIKIMŲ TURINTIEMS MOKINIAMS, KŪRIMO MOKYKLOS BENDRUOMENĖJE TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Kiekybinis tyrimas buvo organizuojamas ir vykdomas taikant anketinės apklausos metodą. Apklausos metodas leidžia tyrėjui atlikti nuomonių, požiūrio, elgesio tyrimus pasirinktoje populiacijoje. Tokio pobūdžio tyrimai atskleidžia tendencijas, kryptis, bendras nuostatas (Creswell, 2005, p. 16). Kaip teigia A.Rūtėlionienė (2006), „vienas iš vertingiausių tyrimo privalumų yra tai, jog jis ne tik padeda suformuluoti problemą, bet ir leidžia geriau ją suvokti. Tik tada, kai tyrimo problema tiksliai ir aiškiai nustatyta, tyrimas gali būti planuojamas siekiant surinkti kuo daugiau reikalingos informacijos. Norint geriau suvokti šią problemą, stengiamasi nustatyti simptomus bei įvertinti galimus veiksmus priklausomai nuo būsimos informacijos. Aiškiai suformulavus tyrimo problemą, galima nustatyti specifinius jo tikslus. Kiekvienas tyrimas dažniausiai turi daugiau nei vieną tikslą“ (Rūtėlionienė, 2006, p. 10).

Tyrimo dalyvavusieji respondentai dalyvavo anoniminėje anketinėje apklausoje. Apklausa buvo vykdoma gavus administracijos leidimą, išsiunčiant jiems anketas paštu. Siekiant gauti kuo objektyvesnius ir tikslesnius tyrimo rezultatus, anketoje buvo naudojami daugiausia uždari klausimai, nors respondentams buvo palikta galimybė išreikšti ir savo nuomonę. Tyrimo instrumentas (anketa) (žr. 3,4 ir 5 priedai) buvo parengtas remiantis mokslo literatūros analize (Ambrukaitis, Ruškus (2003); Gribačiauskas, Merkys (2003); Juodraitis (2003); Kaffemanienė (2001); Monkevičienė (2003) ir kt.). Tyrimo objektas atskleidžiamas vadovaujantis tokia logika – integracinės aplinkos judesio ir padėties turintiems mokiniams kūrimas priklauso nuo keletos faktorių: ar yra žinoma asmens, turinčio judesio ir padėties sutrikimų situacija artimoje ar nutolusioje aplinkoje; kokia mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimų, socialinė aplinka; kokia fizinė mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimų, aplinka; ar mokytojai, dirbantys su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų, turi pakankamai kompetencijos, su kokiais sunkumais susiduria. Taigi visų trijų imčių respondentų anketose buvo keltos teiginių blokai, skirti aplinkos pritaikymui ir aprūpinimui ugdymo priemonėmis. Tai labai svarbus inkliuzyvaus ugdymo komponentas, svarbus mokyklos pasirengimo tokiam ugdymui rodiklis. Taip pat organizuojant tyrimą dėmesys skirtas A.Ališausko, S.Ališauskienės, D.Gerulaičio, R.Melienės, L.Miltenienės (2010, p. 24) apibendrintiems specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimo veiksniams: „Apibendrintai minimi tokie veiksniai: klasės lygmeniu – pozityvios nuostatos, žinios ir gebėjimai, mokymo

metodai, mokomoji medžiaga, pakankami laiko ištekliai; mokyklos lygmeniu – specialiosios pagalbos teikimo struktūra mokykloje, specialiųjų pedagoginių tarnybų vaidmuo, kitos paramos sistemos ir bendradarbiavimas su kitomis mokyklomis. Tačiau vis dėl to svarbiausias yra mokytojo vaidmuo ir tai, kaip jis dirba klasėje“. Šios autorių nuostatos buvo įvertintos tyrimo objekto kontekste, išrinktos, darbo autorės nuomone, svarbiausios aktualijos, kurios, kiekybinio bei kokybinio tyrimo išraiška ir pateiktos respondentams.

Kadangi tyrimas yra trumpalaikis, jo metu taikyti keli tyrimo metodai – trianguliacija, taip siekiant integracinės aplinkos, judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams, kūrimo mokyklos bendruomenėje vertinimą išanalizuoti iš kelių pozicijų anketinės apklausos ir pusiau struktūrizuoto interviu pagalba. Pagal klausimų struktūrą anketa sudaryta iš uždaro tipo bei pusiau uždarų klausimų. Siekta, kad anketos klausimai būtų aiškūs, nedviprasmiai, atitiktų tyrimo tikslą bei uždavinius. Apklausiai atlikti naudotos nominalinės, ranginės bei Likerto matavimų skalės, taip pat naudotasi semantinio diferencialo priemone. Siekiant iširti administracijos vertinimo nuostatas, pasirinktas interviu ir pokalbio modelis, taip siekiant užtikrinti duomenų išsamumą bei papildyti anketinės apklausos metu gautus duomenis.

Kiekybiniu tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokia respondentų nuomonė apie situaciją mokykloje, ugdant mokinius, turinčius judesio bei padėties sutrikimų. Taigi tyrimas taliktas tiriant 200 mokinių, 42 tėvų (globėjų) bei 42 pedagogų nuomonę. Kiekybinis tyrimas buvo vykdomas keliais etapais:

- Pasirinkta tyrimo populiacija ir imtis.
- Sudarytas klausimynas (anketa) ir pateiktas respondentams. Klausimai suformuluoti klausimo forma arba teiginių forma. Tiriamieji pateiktus klausimus galėjo įvertinti pagal kelių balų skalę.
- Surenkami duomenys. Surinkti duomenys suvedami į kompiuterį apdorojimu, naudojant socialiniuose moksluose taikomą programą SPSS 16.0.
- Gauti duomenys analizuojami taikant statistinės analizės metodus.

Klausimyną sudaro dviejų tipų skalės – nominalinės ir ranginės (Tidikis, 2003, p. 19). Klausimai buvo pateikti klausimų arba teiginių forma, kuriuos tiriamieji galėjo įvertinti pagal 1 ir 5 balų skalę. Klausimynų skalių vidinis patikimumas įvertintas Cronbach α koeficientu. Koeficientas buvo skaičiuojamas tik ranginių skalių patikimumui patikrinti. Anketos skalių vidinis patikimumas aukštas – 0,897.

Kiekybinio tyrimo metu gautų duomenų sisteminimui ir analizei buvo naudojami įvairūs statistinės analizės metodai. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant statistines socialiniuose moksluose taikomą programą SPSS 16.0. Pirmiausiai buvo taikomi aprašomosios statistikos metodai – skaičiuojamas procentinis dažnis ir kt. Juos taikant apskaičiuotos įvairių kintamųjų

skaitinės charakteristikos. Kadangi kiekybinio tyrimo instrumentą sudarė ranginės ir nominalinės skalės, kurių kintamieji nėra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį, buvo skaičiuojama mediana bei absoliutieji ir procentiniai dažniai. Vidurkis ir moda tyrimo metu buvo skaičiuojami siekiant palyginti tyrimo dalyvių nuostatų skirtumus.

Atliekant kiekybinio tyrimo duomenų analizę taikyta ne vien tik aprašomoji statistika: duomenų analizei taip pat buvo naudojami neparametrinės statistikos metodai. Vienas populiariausių neparametrinės statistikos metodų yra Chi-kvadrato testas (χ^2). Šiame tyrime jis taikytas, siekiant nustatyti, ar skiriasi skirtingų socialinių grupių (mokinių, tėvų, pedagogų) vertinimas, ir ar šie skirtumai yra statistiškai reikšmingi.

Kokybinio tyrimo metu buvo siekta išsamiau išanalizuoti probleminius klausimus, atliktas pusiau struktūrizuotas interviu, kurio metu buvo apklausti mokyklų administracija bei specialistai. Apklausą atlikta trijose (dvejose pagrindinėse ir gimnazijoje) mokyklose.

3.2. Respondentų charakteristika

Tyrimo metu buvo siekiama, kad tyrimo duomenys būtų kiek įmanoma daugiau reprezentatyvūs, buvo svarbu, kad tiriamieji kuo objektyviau išsakytų savo nuomonę. Tyrime dalyvavo panašios grupės respondentų, atsižvelgiant į jų lytį. Tokiu būdu buvo pasiekta, kad tiek moterys, tiek vyrai išreikšdami savo nuostatas leistų susidaryti objektyvią nuomonę apie esamą situaciją analizuojamu klausimu.

Respondentų pasiskirstymą pagal lytį matome 3 paveiksle.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Pastebėtina, kad tyrime iš tėvų grupės nėra dalyvavusių tėvų – jau vien tas faktas leidžia daryti prielaidą, kad vaikų ugdymu vis dar labiau besidomi vaikų mamos, kurios ir yra aktyviau įtraukiamos į mokyklos bendruomenės veiklą. Tokie tyrimo duomenys leidžia pastebėti nepakitusią situaciją, kadangi ir 2003 metais, ir 1998 metais atliktuose tyrimuose matėme tokią pat situaciją „Kaip ir ankstesniame, dar 1998 m. atliktame mūsų tyrime, kuomet buvo apklausta virš 400 neįgalių vaikų šeimų, neįgalaus vaiko (ir ko gero ne tik neįgalaus) problemomis labiausiai domisi mamos“ (Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos. Ataskaita Švietimo ir mokslo ministerijai, 2003). Taip pat pastebimas mokytojų-vyrų sąlyginis trūkumas.

Siekiant išsiaiškinti, kaip pasiskirstė respondentai pagal gyvenamąjį regioną, jie buvo paprašyti nurodyti gyvenamąją vietą. Kokioje vietovėje gyvena respondentai matome 4 paveiksle.

4 pav. Respondentų gyvenamoji vieta

Pateiktoje diagramoje matome, kad daugelis tyrime dalyvavusių respondentų gyvena mieste. Miestą pirmiausia pasiekia naujausios technologijos, nuostatos, miestas tam tikra prasme „diktuoja madas“ r atokesniuose regionuose, tačiau čia iš dalies pastebimas ir mažesnis bendruomeniškumas. Tai leidžia tikėtis realiai įgyvendinamų tyrimo rezultatų, kuriuos būtų galima pritaikyti ne tik miesto, bet ir kitų vieovių ugdymo įstaigose.

Kur mokosi respondentai, kur mokosi respondentų vaikai, taip pat, kur dėsto apklausoje dalyvavę pedagogai – matome 5 paveiksle.

5 pav. Respondentų (respondentų vaikų) ugdymo(si) įstaiga

Respondentai pagal šį kriterijų pasiskirstė gana tolygiai, taigi tai dar vienas tyrimo kokybės kriterijus, vertintinas teigiamai.

Koks apklausoje dalyvavusių respondentų amžiaus vidurkis matome 6 paveiksle. Toks tiriamųjų pasiskirstymas leidžia tikėtis sąmoningų atsakymų į pateikiamus klausimus.

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Apklausoje dalyvavusių mokinių amžiaus vidurkis – 16, 9 metų, pedagogų amžiaus vidurkis – 47 metai, tėvų – 45 metai.

Tokia respondentų imtis, pasiskirstymas pagal socialines savybes leidžia tikėtis išsamių, objektyvių tyrimo rezultatų.

3.3. Mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimų, ugdymo aplinkos vertinimas mokinių, pedagogų ir tėvų požiūriu

Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, ugdymo procese dalyvauja daug institucijų: šeima, ugdymo įstaiga, bendruomenė, kurios tarpusavyje susijusios ir papildo viena kitą. Ypač svarbus vaidmuo tenka tėvams. Jų požiūris į ugdymo įstaigą, ugdymosi procesą, specialistus, ugdančius vaiką įtakoja ne tik paties vaiko nuostatas į mokymąsi, mokyklą, jo savijautą klasėje, pasiekimus bet ir pačią ugdymosi kokybę. Tikėtina, kad visų grupių respondentai vienaip ar kitaip turi tam tikrą patirtį bendraujant su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų. Taigi tokiu buvo siekiama nustatyti, kaip vertina savo patirtį tie, kurie savo artimoje aplinkoje turi pažįstamų asmenų su judesio ir padėties sutrikimais, taip pat svarbu buvo išsiaiškinti nuomonę tų respondentų, kurie tokių pažįstamų su judesio ir padėties sutrikimais turi ne artimojoje, bet kitoje aplinkoje. Ne mažiau svarbu buvo suvokti vertinimą tų asmenų, kurie visai neturėjo kontakto su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų.

Respondentų buvo teirujamasi, ar jų aplinkoje yra pažįstamų turinčių judesio ir padėties sutrikimų? Kaip atsakė respondentai, matome 7 paveiksle.

7 pav. Respondentų bendravimas su asmenimis, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų (respondentų dažnis)

Tyrimo metu tam visų grupių respondentams buvo pateiktas klausimas, ar jie žino, kad Jūsų (Jūsų vaiko) mokykloje mokosi vaikas, turintis judesio ir padėties sutrikimų? Kaip matysime vėliau, iš kokybinės tyrimo dalies, pasitaiko situacijų, kai mokytojai (tėvai, mokiniai) nežino apie tokių

poreikių turintį asmenį, jo buvimą mokykloje. Kaip atsakė respondentai į šį klausimą, matome 8 paveiksle.

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie žino apie mokykloje besimokančius vaikus, turinčius judesio ir padėties sutrikimų (respondentų dažnis)

Kaip matome, ši tyrimo dalis atskleidė, kad mažiausia apie mokyklos erdvę žino mokinių tėvai (globėjai). Nebuvo respondentų, kurie nepateikė atsakymo į šį klausimą. Tokie tyrimo duomenys sutampa su teorinėje darbo dalyje pateikiama ir analizuojama situacija, kad tėvai globėjai yra daugiausia nuo mokyklos nutolusi socialinė grupė.

Toliau respondentai buvo paprašyti apibūdinti bendraamžių santykius su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų. Daugiausia respondentai šiuos santykius apibūdino kaip nuoširdžius, dažniausiai gerus, tačiau taip pat buvo teigiančių, kad santykiai – šalti, priešiški (9 pav.). Toks respondentų nuomonių pasiskirstymas yra logiškai pagrįstas – juk nėra vienodų savybių turinčių vaikų.

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal bendraamžių santykių su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, apibūdinimą (respondentų dažnis)

Kaip matome, visų grupių respondentai sutinka, kad daugiausia tokio pobūdžio santykiai yra dažniausiai geri – panašios tendencijos išsiskyrė ir kokybinio tyrimo metu.

Taip pat respondentai, pasirinkę atsakymą „Kita“ nurodė, kad tokie santykiai gali būti ir patyčios, įžūlus elgesys. Į tai derėtų atkreipti dėmesį ne tik mokyklos administracijai, bet ir kitiems mokyklos, kaip bendruomenės, nariams. Patyčios apskritai pastaruoju metu kelia mokyklose vis didesnę rūpestį visose mokinių amžiaus grupėse.

Sekančiame klausime buvo teiraujamasi, kaip mano respondentai, ar mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų gali trukdyti įsisavinti mokomąją medžiagą (10 pav.).

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomonę, ar mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų gali trukdyti įsisavinti mokomąją medžiagą (respondentų dažnis)

Daugiausia visų grupių respondentai teigia, kad mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų, netrukdo kitiems klasiokams įsisavinti mokomąją medžiagą.

Respondentų buvo klausama, kur turėtų ugdytis mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų? Pateikti tokie atsakymų variantai kaip: „Kartu su sveikais bendraamžiais bendrojo lavinimo mokyklose“, „Atskirose klasėse bendrojo lavinimo mokyklose“, „Specialiose mokyklose“, „Namuose“, „Kita“ (11 pav.).

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomonę, kur turėtų ugdytis mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų (respondentų dažnis)

Šiame paveiksle matome, kur, respondentų nuomone, turėtų būti ugdomi mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų. Daugelio respondentų nuomone, mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų, turėtų būti ugdomi kartu su sveikais bendraamžiais bendrojo lavinimo mokyklose. Tačiau net 49 mokiniai iš 200 teigia, kad mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų, turėtų būti ugdomi specialiose mokyklose. Tai rodo kada negatyvų mokinių požiūrį į bendraklasius, turinčius judesio ir padėties sutrikimų.

Kaip visose šalyse, taip ir Lietuvoje specialusis ugdymas yra kelių formų: 1) ugdymas specialiose įstaigose arba namuose (neintegruotas, segreguotas ugdymas); 2) integruotas ugdymas pagal bendrą ugdymo vietą (neįgalūs vaikai ugdomi toje pačioje mokykloje, bet atskirose patalpose nuo sveikųjų); 3) socialinė integracija (sveiki ir neįgalūs vaikai bendrai būna ne akademinį užsiėmimų metu); 4) funkcinė integracija (vaikai visą laiką mokykloje mokosi kartu, tačiau programos pakeitimai, specialistų prieinamumas, specialių priemonių turėjimas minimalus); 5) inkliuzyvus ugdymas (neįgalaus vaiko integruotas ugdymas tokiam ugdymui pasirengusioje mokykloje: pakankama pedagogų kompetencija, priemonių, kabinetų ir specialistų konsultantų

buvimas, administracijos palaikymas, teigiamos mokytojų ir visų vaikų tėvų nuostatos) (Specialiuju poreikių vaikų integravimo problemos. Ataskaita Švietimo ir mokslo ministerijai, 2003).

Kaip matome, tokią situaciją atspindi ir pateikti tyrimo duomenys – nurodydami „Kita“ daugelis respondentų patikslino savo atsakymą „Pagal poreikį“, „Pagal esamą situaciją“, „Pagal mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimo, negalės laipsnį“.

Taip pat respondentų pasiteirauta, kaip jie vertina sąlygas mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų negalę. Jų nuomonė pateikiama 12, 13, 14 paveiksluose.

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal psichologinės aplinkos mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų negalę vertinimą (respondentų dažnis)

Kaip matome, visų grupių respondentai psichologinę aplinką vertina „Gerai“. Tėvų nuomonė šiuo klausimu yra nežymiai palankesnė nei pedagogų.

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal fizinės aplinkos mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų negalę vertinimą (respondentų dažnis)

Šiame paveiksle matome, kad pedagogai, skirtingai nei kitos dvi grupės respondentų fizinę aplinką vertina palankiau. Kad tokia aplinka – labai gera – teigia 8 iš 42 tyrime dalyvavusių pedagogų. Kad fizinė aplinka vertintina „Labai gerai“ teigia 7 iš 200 tyrime dalyvavusių moksleivių ir 4 iš 42 tėvų (globėjų).

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal socialinės aplinkos mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų negalę vertinimą (respondentų dažnis)

Tikslinga pastebėti, kad jau senokai daugelis lietuvių mokslininkų (I.Galkienė (2001) ir kt.) pabrėžia, kad atvira ugdomoji aplinka (heterogeniška mokyklos bendruomenė) – esminė socialinės neįgaliųjų integracijos sąlyga, formuluoja integruoto ugdymo principus. Pažymi, kad heterogeninė aplinka skatina pedagogų kompetencijos augimą, norą tobulėti. Tyrimai Europoje rodo, kad vyresnėse klasėse inkliuzyvusis ugdymas susiduria ne tik su didesniu pedagogų (mokytojų dalykininkų) pasipriešinimu, bet ir su didesniais objektyviais sunkumais (didėjančia dalykine specializacija, didėjantis atotrūkiu tarp „sveikų“ ir neįgalių bendraamžių galimybių ir interesų. Taigi inkliuzija vidurinės mokyklos lygmenyje laikoma visų Europos šalių bendra problema. Kaip matysime, ši problema buvo atskleista ir kokybinio tyrimo metu.

Special Needs Education in Europe (2003) leidinyje pateikiama, kad inkliuzyvaus ugdymo barjerai, pasak Europos specialiojo ugdymo komisijos (European Agency for Development in Special Needs Education) yra šie: inkliuzijos neskatinanti finansavimo sistema, segreguotų institucijų gyvavimo tradicijos (ir su tuo susijusios specialiųjų pedagogų, ten dirbančių, baimės netekti darbo), organizacinės, resursų paramos inkliuzyviajam ugdymui stoka pačių bendrojo lavinimo mokyklų viduje (kompetencijų, nuostatų, materialinės paramos prasme). Negatyviu veiksmu laikomas ir per didelis mokinių klasėje skaičius.

Labai svarbu, kaip vertinama mokyklos edukacinė aplinka, kadangi būtent ji yra svarbiausia ugdant mokinį, turintį specialiųjų ugdymo(si) poreikių. Pedagogai dar buvo paprašyti įvertinti ir edukacinę aplinką (15 pav.).

15 pav. Pedagogų edukacinės aplinkos mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų negalę vertinimą (respondentų dažnis)

Matome, kad pedagogai, lyginant su tėvais, gerokai palankiau vertina edukacinę aplinką mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų. Kad edukacinė aplinka labai gera teigia 7 pedagogai iš 42, tuo tarpu iš 42 tėvų taip mano 4.

Pedagogų taip pat buvo pasiteirauta, kaip vertinate savo pasirengimą dirbti su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų (16 pav.).

16 pav. Pedagogų pasirengimo dirbti su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, vertinimas

Kaip matome, ši tyrimo dalis atskleidė, kad pedagogų pasirengimas dirbti su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, vertintas daugiausia „Gerai“.

Taip pat pedagogų buvo klausta, kaip vertinate savo psichologinį pasirengimą dirbti su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų (17 pav.).

17 pav. Pedagogų psichologinio pasirengimo dirbti su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų vertinimas (respondentų dažnis)

Analizuojant šį klausimą matome panašaus atsakymų pobūdžio tendencijas, kaip ir prieš tai buvusiame klausime.

Mokinių tėvams (globėjams) taip pat buvo pateiktas klausimas, kaip manote, ar ugdytojai turi pakankamas sąlygas kelti kvalifikacijai, reikiamai dirbti su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų. Toks pat klausimas buvo pateiktas ir patiems pedagogams. Kokia šių respondentų nuomonė, matome 18 paveiksle.

18 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal sąlygų kelti kvalifikacijai, reikiamai dirbti su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų vertinimą (respondentų dažnis)

Abiejų grupių respondentai sutinka, kad sąlygos kelti kvalifikacijai, reikiamai dirbti su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų, mokyklose, kuriose atlikta ir ši apklausa, vertina iš dalies gerai.

Respondentų buvo paprašyta įvertinti su kokiais ir kaip dažnai sunkumais susiduria pedagogas, dirbantis su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų. Įvardinti sunkumai socialinėje aplinkoje, finansiniai, fizinės aplinkos nepritaikymo, neigiamo aplinkinio požiūrio ir kiti (atsižvelgiant į respondentų grupes).

19 paveiksle pateikiame, kaip mokiniai vertina socialinėje aplinkoje pasitaikančius sunkumus.

19 pav. Mokinių socialinėje aplinkoje pasitaikančių sunkumų, dirbant su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų vertinimas (respondentų dažnis)

Daugelis respondentų teigia, kad su tokio pobūdžio sunkumais jie nesusiduria. 14 respondentų iš 200 teigia, kad jie dažnai susiduria su socialinėje aplinkoje pasitaikančiais sunkumais.

Kaip respondentai (skirtingos jų grupės) vertino finansinius sunkumus, matome 20 paveiksle.

20 pav. Respondentų finansinių sunkumų, dirbant su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, vertinimas (respondentų dažnis)

Minimus šioje tyrimo dalyje sunkumus respondentai įvardina daugiausia kaip dažnus vykdomoje veikloje.

Respondentų nuomonė dėl fizinės aplinkos nepritaikymo matome 21 paveiksle.

21 pav. Respondentų sunkumų, susijusių su fizinės aplinkos nepritaikymu, dirbant su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, vertinimas (respondentų dažnis)

Panašiai respondentai, kaip į prieš tai buvusį, atsakė ir į kitą klausimą, kurio rezultatai pateikti 21 paveiksle.

Neigiamo aplinkinių požiūrio vertinimas respondentų nuomone pateiktas 22 paveiksle.

22 pav. Respondentų sunkumų, susijusių su neigiamu aplinkinių požiūriu, dirbant su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, vertinimas (respondentų dažnis)

Matome, kad tėvai, skirtingai nei kitos dvi respondentų grupės teigia, kad neigiamas požiūris yra dažnas (tokios nuomonės yra 23 iš 42 apklaustųjų).

Nepakankamas administracijos dėmesys respondentų vertinimu pateikiamas 23 paveiksle.

23 pav. Respondentų sunkumų, susijusių su nepakankamu administracijos dėmesiu, dirbant su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, vertinimas (respondentų dažnis)

Ši tyrimo dalis atskleidė, kad skiriasi visų grupių respondentų nuomonė – mokiniai daugiausia mano, kad administracijos dėmesio pakanka tik kartais, tėvai tuo tarpu teigia, kad tokia problema visai nėra aktuali, pedagogai – kad administracijos dėmesio trūksta tik kartais, retai arba su šia problema apskritai nesusiduriama.

Metodinių priemonių trūkumo įvertinimas skirtingose respondentų grupėse matomas 24 paveiksle.

24 pav. Respondentų sunkumų, susijusių su metodinių priemonių trūkumu, dirbant su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimu, vertinimas (respondentų dažnis)

Kaip matome, visos grupės respondentų į pateiktą klausimą atsakė gana panašiai, nebuvo tik tėvų, kurie teigtų, kad su tokia problema nesusiduriama, taip pat mokiniai šį klausimą vertino kaip kiek aktualesnį (lyginant su pedagogais).

Patirties stokos įvertinimas pateikiamas 25 paveiksle.

25 pav. Respondentų sunkumų, susijusių su patirties stoka dirbant su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimu, vertinimas (respondentų dažnis)

Pedagogai dar buvo paprašyti įvertinti kompetencijos keliamus sunkumus bei iš teisinės pusės kylančius sunkumus (26 pav., 27 pav.).

26 pav. Pedagogų kompetencijos keliamų sunkumų dirbti su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, vertinimas

Kaip matome, šioje tyrimo dalyje paaiškėjo, kad tik du pedagogai teigia, jog labai dažnai patiria kompetencijos keliamų sunkumų dirbti su mokiniu.

27 pav. Pedagogų teisinių sunkumų dirbant su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų, vertinimas

Panaši pedagogų nuomonė ir atsakant į šį klausimą (kaip ir prieš tai buvusiame, gana mažai pedagogų – 4 – teigia, kad labai dažnai patiria teisinius sunkumus dirbant su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų.

Paskutiniuju klausimu respondentų pedagogų bei tėvų (globėjų) buvo pasiteirauta, kaip jie mano, ar mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų, apsunkina pedagogo darbą klasėje (28 pav.).

28 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nuomonę, ar mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų, apsunkina ugdytojo darbą klasėje (respondentų skaičius)

Kaip matome, daugelis respondentų teigia, kad mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų, iš dalies apsunkina ugdytojo darbą klasėje.

Atlikto tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad tyrimo metu iškelta hipotezė, kad „Mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos trūkumus sąlygoja per mažas bendruomeniškumas, pernelyg formalūs pedagogų požiūris bei nepakankamas mokyklos administracijos dėmesys“ nepasitvirtino, kadangi daugelis respondentų akcentuoja socialinės aplinkos vaidmenį tiek integracijos, tiek adaptacijos kontekste.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad panašios nuomonės apie mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, ugdymo(si) sąlygas yra visos trys respondentų grupės – mokyklos bendruomenės pagrindiniai segmentai – mokiniai, pedagogai ir tėvai. Tai rodo, kad prielaidos vieningam darbui yra, kadangi bendrasis supratimas visų mokyklos bendruomenės narių yra panašus – galbūt tik mokiniai tam tikrai klausimai išvelgia didesnę situacijos problematiškumą nei pedagogai ir tėvai (vertinant mokyklos administracijos dėmesį ir pan.). Tai rodo, kad mokiniams reikalinga tikslesnė, konkretesnė, daugiau jiems suprantama informacija. Suteikus mokiniams informaciją jiems suprantama bei lengvai prieinama forma, būtų ne tik plėtojamas jų suvokimas apie mokyklos valdymą, struktūrą, darbą, bet ir sudaromos sąlygos kreiptis į jiems konkrečiai reikalingą asmenį siekiant gauti išsamesnės informacijos (pvz. socialinį pedagogą ar psichologą).

3.4. Mokyklos administracijos integracinės aplinkos kūrimo vertinimas

Kokybinio tyrimo metu, pateikiant respondentams pusiau struktūrizuotus klausimus (žr. 4 priedas), buvo siekiama išsiaiškinti, kokia mokyklos administracijos pozicija, nuostatos kalbant mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracijos klausimais. Kaip teigia A.Ališauskas, S.Ališauskienė, D.Gerulaitis, R.Melienė, L.Miltenienė (2010), tam, kad mokiniais, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių galėtų tinkamai ugdytis bendrojo lavinimo mokykloje, neužtenka vien klasės resursų. Svarbi mokyklos organizacinė struktūra (ar yra mokykloje konsultavimo ar kt. centras, ar ateina specialistai iš kitų tarnybų ir pan.), mokyklų kooperavimasis, sprendžiant specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimą.

1 lentelė.

Mokyklos administracijos integracinės aplinkos kūrimo vertinimas

<i>Kategorija</i>	<i>Teiginys</i>	<i>Dažnis</i>
Bendraamžių santykiai su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų	„Priima šiltai, noriai, padeda, tačiau tik jaunesniųjų klasių mokiniai,“; „Dažniausiai geri, paslaugūs, nuoširdūs“	6
Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, gebėjimas dirbti su kitais mokiniais	„Jei administracija, klasės vadovas mokiniams paaiškina, darbas vyksta gerai“; „Jei sudarytos tinkamos sąlygos judėjimui, jei suburtas geras kolektyvas, vaikai geba be streso dirbti su kitais mokiniais“	3
Integracijos proceso vertinimas, pasirengimas priimti mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų	„Turim ir turėjom tokių mokinių, jie šauniai pritapo“; „Šiuo metu gimnazijoje tokių mokinių nėra, tačiau klasėse auklėtojos bei socialinis darbuotojas supažindina su galimybe integruoti šiuos mokinius“	2
Sąlygų ugdytis mokiniams, turintiems judesio ir padėties sutrikimų, vertinimas	„Turi būti pritaikytos mokymosi patalpos; Mokytojai turi būti apmokyti; Sukurta tarpusavio pagalbos ir bendradarbiavimo atmosfera“; „Neįgaliųjų liftas, tinkami laiptai prie įėjimo į pastatą“	4
Sunkumai	„Nėra sunkumų, nes viską galima suderinti“; „Dažniausiai tėvai, administracija, mokytoja ieško sprendimų kartu“	2
Priemonės	„Reikėtų liftų, specialiųjų tualetų“; „Mokytojo pagalbininko etato įvedimas“	2

Atlikus interviu išryškėjo dvi aiškios pozicijos – asmenys, skirtingi savo darbo patirtimi: t.y. tie, kuriems jau yra tekę integruoti į ugdymo procesą mokinius su specialiaisiais poreikiais ir tie, kurie nėra susidūrę su analizuojama situacija: „Manau, kad santykiai dažniausiai priklauso nuo vaiko ir jo šeimoje įdiegtų vertybių“; „Gimnazijoje kol kas tokių vaikų nėra, tačiau jei tokie būtų, gimnazistai būtų tolerantiški ir supratingi“; „Sveiki mokiniai nori padėti, globoti“; „Priima šiltai, noriai, padeda, tačiau tik jaunesniųjų klasių mokiniai. Vyresnieji vengia“; „Draugai globoja

mokinius, turinčius judesio ir padėties sutrikimų“; „Labai įvairūs. Kol vaikai dar pradinukai jie gali bijoti kitokio vaiko, jį ignoruoti. Mokytojo pagalba toks vaikas gali nugalėti savo baimes, priimti kitokį vaiką, jam padėti, pagelbėti. Vyresnysis (paauglys) vaikas į klasioką, turintį judesio ir padėties sutrikimų jau žiūri atsargiau. Šio amžiaus vaikams labai svarbūs draugai ir jų nuomonė, todėl dažniau lygiuojamasi į patrauklius, bendraujančius lyderius“; „Santykiai įvairūs. Vieni priima geranoriškai, kiti žiūri atsargiai, tretiems nesvarbu“; „Iš savo darbo patirties galiu pastebėti, kad labai retais atvejais vienas ar kitas sutrikimas įtakoja mokinių santykius. Labiausiai įtakojantys bendraamžių santykius yra įvairiapusiai raidos, emocijų bei elgesio sutrikimai. Reikia pažymėti, kad santykiai dažniausiai priklauso nuo kiekvieno vaiko asmenybės savybių bei šeimoje propaguojamų vertybių. Klasėje esantis mokinys su judesio ir padėties sutrikimais bendraamžių santykiuose ugdo empatiją vienas kitam“.

Kaip matome, tampa aiškios dvi pozicijos – tikimybinė bei realioji: administracijos darbuotojai, kurie nėra dirbę su mokiniais, turinčiais specialiųjų poreikių, dalyvavę bei koordinavę integracijos proceso, į pačią integraciją žiūri „laisviau“, nemato arba nepripažįsta realiai su tuo susijusių, galimai kiliančių sunkumų.

Kita vertus, visi respondentai įvertina tas pačias problemas, kurios daugiausia apsunkina integraciją – jei apie socialinę integraciją kaip apie problemą kalba daugiau tie administracijos darbuotojai, kurie jau praktikoje su tuo susidūrę, fizinės aplinkos svarbą akcentuoja visi respondentai: „Didžiausi sunkumai iškyla dėl nepritaikytų patalpų, kai kyla judėjimo iš vienos patalpos į kitą problemos. Būtina įrengti keltuvus“; „Keltuvai, tualetai, įvažiavimas“; „Dėl nepritaikytų kabinetų, liftų, tualetų“; „Mokymosi proceso organizavimas, kai mokyklos aplinka tam nepritaikyta“; „Priimant į mokyklą vaiką su judesio ir padėties sutrikimu, administracijai dažniausia kyla finansinių rūpesčių. Nors tokio mokinio krepšelis ir yra šiek tiek didesnis nei sveikų mokinių, tačiau, norint įsteigti mokytojo padėjėjo etatą (šis darbuotojas būtinas ugdant mokinį su judesio ir padėties sutrikimu) tik vienam negalėtų turinčiam mokiniui, pinigų mokyklai nepakanka. Be to, reikalingos lėšos ugdymo aplinkos pritaikymui bei techninių priemonių įsigijimui. Ne tik finansinių, bet ir specialistų paieškos sunkumų kiltų, jeigu mokykla turėtų užtikrinti tokiam mokiniui kineziterapeuto pagalbą“.

Ženkliai mažiau respondentų akcentuoja socialinius integracijos aspektus, išskiria komandinio darbo svarbą, mokytojo padėjėjo vaidmenį: „Būtinas tarpusavio bendradarbiavimas, maksimaliai skatinamas tokių mokinių savarankiškumas. Būtinas pamokoje ir per pertraukas mokytojo padėjėjas“; „Dažniausiai tėvai, administracija, mokytoja ieško sprendimų kartu“.

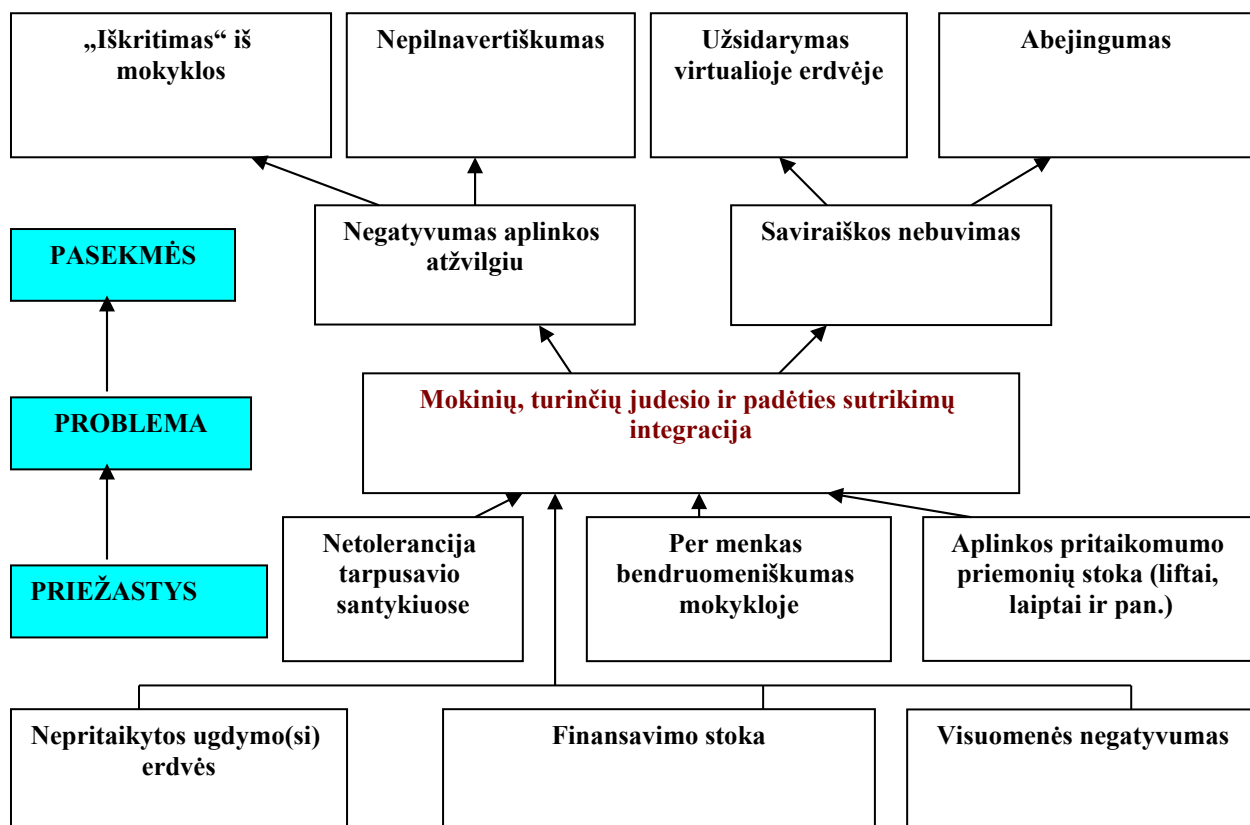
Daugiau optimistiškai buvo nusiteikę keletas respondentų, kurie jau yra „įveikę“ patiriamus sunkumus integracijos procese: „Nėra sunkumų, nes viską galima suderinti“. „Pritaikėme klasę I

aukšte, paskyrėme mokytojo padėjėją“; „Visos yra galimybės suderinti tokius klausimus. Reikia tikro noro, pozityvo“; „Mano nuomone, jeigu yra abipusis supratimas, galima viską išspręsti“.

Kaip sprendimas daugiausia įvardijama fizinės aplinkos pritaikomumas bei mokytojo padėjėjo skyrimas: „1. Liftų, keltuvų įrengimas; 2. mokytojų pagalbininkų etatų įsteigimas“; „Mokytojo pagalbininko etato įvedimas“; „Mokytojo pagalbininko etato įvedimas, pasirinkti klasė, kurioje būtų tinkama atmosfera“; „Turi būti pritaikytos patalpos (tiek kabinetai, tiek tualetai, tiek laiptai). Manysčiau, tai ne mokyklos problema. Savivaldybės, kitos, aukštesnio lygio institucijos turi tuo rūpintis“; „Manau, jau padaryta klaida statant pastatus, jie nepritaikyti žmonėms su negalia“; „Reikėtų specialių liftų“; „Sukurti bazę, kad mokinys galėtų laisvai judėti. Valstybė“; „Mokyklų aplinkos (laiptai, judrūs vaikai koridoriuose) ir mokyklos bendruomenės moralinės nuostatos“; „Reikėtų liftų, specialių tualetų“; „Liftų“; „Įžvelgčiau keletą aspektų, kurie pagerintų ugdymo sąlygas: 1. turėtų būti skiriama daugiau lėšų mokytojų padėjėjų etatų steigimui. 2. Klases, kuriose mokosi mokiniai, turintys negalių, reikėtų komplektuoti su mažesniu mokinių skaičiumi. Nesant klasėse mokytojų padėjėjų, mokiniai, turintys negalių, negauna pakankamai pagalbos ir to pasekoje sulėtėja jų įgūdžių formavimasis. Pedagogams, dirbantiems didelėse klasėse, sunku paskirstyti pamokos laiką, kyla vidinis kaltės jausmas, kad vieniems ar kitiems mokiniams jie skiria per mažai dėmesio, neturi pakankamai žinių darbui su negalių turinčiais, atsiranda grėsmė kilti profesinio perdegimo sindromui“.

E.Gribačiauskas, G. Merkys (2003) tyrę pedagogų nuostatas į neįgalių moksleivių socialinę integraciją nustatė, kad jai nepitaria vienas ketvirtadalis apklaustųjų. Tyrimas parodė, kad neigiamas požiūris į neįgalių integraciją yra bendresnio konstrukto – segregacinių nuostatų į bet kokio tipo silpnesnius ugdytinius – komponentė. Teigiama, jog egzistuoja ryšys tarp nepalankaus požiūrio į integraciją ir edukacinio autoritarizmo. Džiugu, kad šiandien esamą situaciją galime įvardinti kaip pakitusią.

Konkretūs bei tikslūs respondentų atsakymai pateikiami 5 priede. Vadovaujantis interviu analize pateikiame mokinių, turinčių judesio bei padėties sutrikimų, integracijos problemų medį (29 pav.).

29 pav. Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų integracijos problemų medis

Labai svarbiu veiksniu, kalbant apie mokinio, turinčio judesio ir padėties sutrikimų, kokybišką ugdymą, yra švietimo įstaigų vadovų nuostatos ir požiūriai. Būtent nuo jų priklauso priimami sprendimai apie pokyčius mokykloje ir ugdymo procese, pedagogų pasirengimas dirbti su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų ir jų profesinės kvalifikacijos tobulinimą. Taip pat administracijos iniciatyva galimas bei svarbus įvardintų problemų kitas sprendimas – tai mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracijos mokyklos bendruomenėje modelis, kuris pateikiamas sekančiame darbo skyriuje.

3.5. Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, integracijos mokyklos bendruomenėje modelis

Siekiant kompleksiskai, kaip komandai padėti mokiniams, reikia atkreipti dėmesį, kad dalis jų pilnai nesuvokia savo sunkumų, kiti kenčia dėl savo problemų, kritikos ir grėsmės būti atskirtiems nuo socialinės aplinkos. Tokiems mokiniams, kurie turi judesio ir padėties sutrikimų sunkumų, vis dėlto būtų svarbiausia sustiprinti savo vertės pajautimą arba padėti tai atkurti, reikėtų

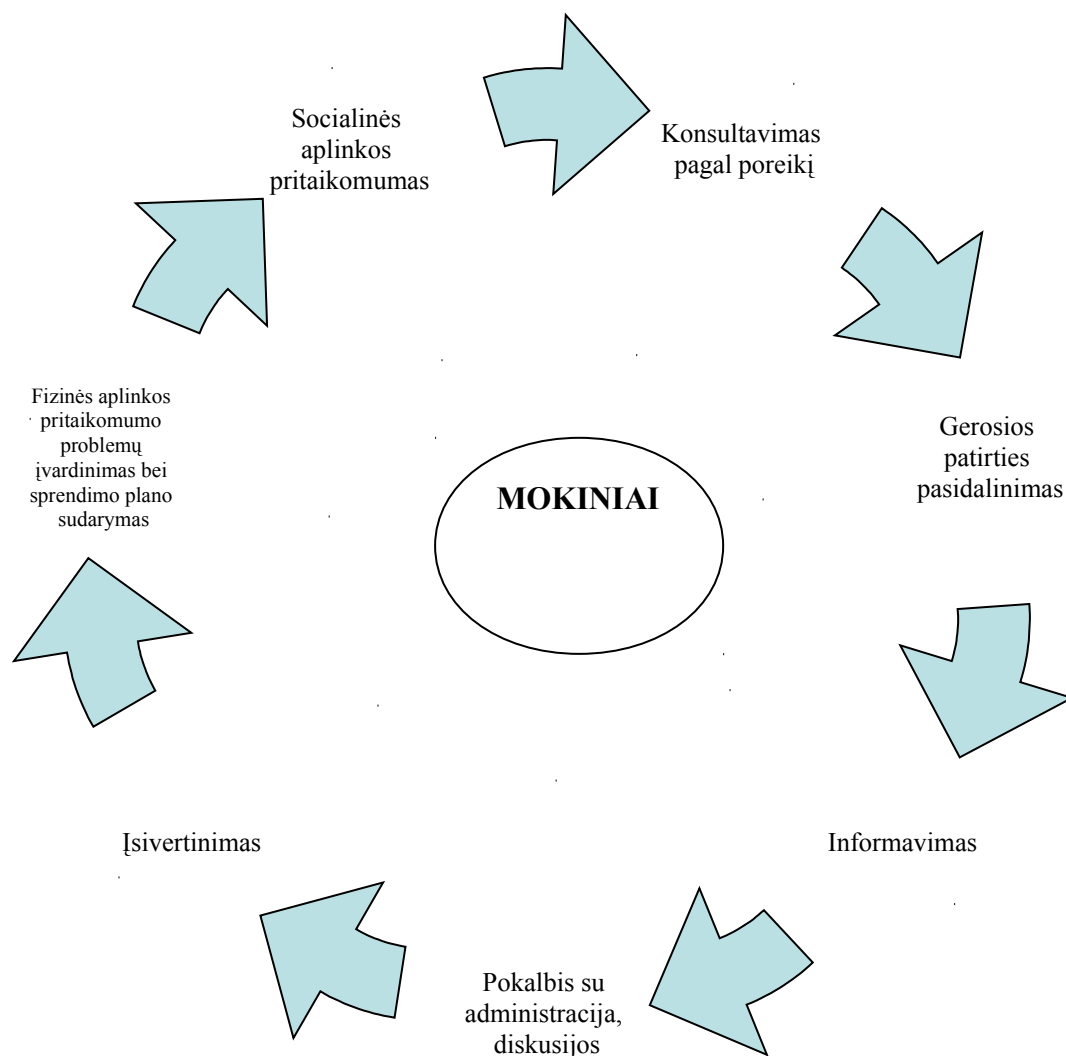
išaiškinti, kad jie turi daug gerų savybių. Todėl būtent čia labai svarbus yra pedagogų požiūris, gebėjimas dirbti komandoje tam tikrais atvejais (kai tėvai nerodo iniciatyvos) patiems įtraukiant tėvus į šį sunkų ugdymo darbą, nes tik bendros, kartu parinktos taisyklės ir apribojimai gali padėti mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų, įsitraukti į klasę ir nenutolti nuo mokyklos gyvenimo. Taigi svarbu, kad specialistai suvoktų, kad jie, kaip ugdytojai, yra komandos dalis, t.y. grupė drauge dirbančių žmonių, kurių kiekvienas turi specifinę užduotį, bet visi jos nariai siekia to paties tikslo ir veikia bendrai numatytu būdu; hierarchinės struktūros neturinti žmonių sąjunga, kurios nariai turi skirtingą profesinį išsilavinimą, bet siekia bendro tikslo, kurį visada galima apibūdinti kaip visapusi sveikatos priežiūros teikimą pacientams ir šeimoms (Adamonienė, Daukilis, Krikščiūnas, 1998).

Nors siekiant spręsti šiuolaikinės visuomenės socialines problemas (šiam kontekste ir integracijos ugdomojoje aplinkoje klausimus) paprastai formuojama integracinė metodų tradicija, vis dėlto išlieka nusistovėjęs metodų skirstymas į individualų, grupinį ir bendruomeninį darbą. Šių metodų pasirinkimas ir taikymas priklauso nuo daugelio veiksnių: tikslinės grupės, organizacijos pobūdžio, teikiamų paslaugų, darbuotojų kompetencijos bei kt. To neturėtų pamiršti specialistas, dirbantis su konkrečiu mokiniu.

Per aplinką, edukaciją galimas ir mokinių, turinčių judesio bei padėties sutrikimų integracijos mokyklos bendruomenėje modelio (30 pav.) projektas (paremtas veiklomis, kurias įgyvendintų suinteresuota grupė (mokinių savivalda, administracija, tėvai, specialieji pedagogai, psichologai ar pan.):

- Informavimas (ne tik esant poreikiui, bet nuolatinis) apie specialiuosius poreikius, neformalus susitikimai su mokinių autoritetais, turinčiais tokių poreikių;
- Konsultavimas pagal poreikį (papildoma informacija, nuorodos kur gauti išsamesnę informaciją);
- Gerosios patirties pasidalinimas su kitomis ugdymo institucijomis (klasėmis), kuriose buvo (yra) ugdomi vaikai, turintys judesio bei padėties sutrikimus;
- Pokalbis su administracija, diskusijos (ieškant bendrų sprendimų, aktyviai dalyvaujant juos priimant) – integracijos plano sudarymas;
- Įsivertinimas
- Fizinės aplinkos pritaikomumo problemų įvardinimas bei sprendimo plano sudarymas;
- Socialinės aplinkos pritaikomumas (situacijos tyrimas, rezultatų apibendrinimas, problemų įvardinimas, problemų sprendimo plano sudarymas).

Mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų integracijos mokyklos bendruomenėje modelis

30 pav. Mokinių, turinčių judesio bei padėties sutrikimų integracijos mokyklos bendruomenėje modelis

Šis modelis parengtas taip pat atsižvelgiant į A.Ališausko, S.Ališauskienės, D.Gerulaičio, R.Melienės, L.Miltenienės (2010, p. 224-230) pateiktas rekomendacijas, kurios suformuluotos socialiniu-politiniu, instituciniu ir tarpinstituciniu, interpersonaliniu ir intrapersonaliniu lygmenimis. Minėtos rekomendacijos buvo įvertintos analizuojamos temos kontekste bei parengtas siūlomas mokinių, turinčių judesio bei padėties sutrikimų integracijos mokyklos bendruomenėje modelis, kuris, autorės nuomone, praktiškai įgyvendinamas ir mokykloje.

Išvados

1. Apibendrinant teorinės literatūros analizę, galime daryti prielaidą, kad situacija integruojant mokinį, turintį judesio ir padėties sutrikimų, yra ženkliai pakitusi, lyginant su prieš 10 metų buvusia situacija. Ypatingai pagerėjo teisinis specialiųjų poreikių turinčių vaikų situacijos reglamentavimas. Vis daugiau dokumentų išsamiai bei tiksliai reglamentuoja tiek fizinės, tiek socialinės aplinkos pritaikomumą. Taip pat gerėja lėšų, skirtų fizinės aplinkos pritaikomumui, planavimas, įsisavinimas, vis daugiau dėmesio skiriama mokytojų kompetencijos kėlimui ir pan.

2. Apibendrinus tyrimo rezultatus matome, kad hipotezė, jog mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos trūkumus sąlygoja per mažas bendruomeniškumas, pernelyg formalūs pedagogų požiūris bei nepakankamas mokyklos administracijos dėmesys, nepasitvirtino.

3. Respondentų teigimu, daugiausia problemų kelia fizinės aplinkos nepritaikymas, kuris vėliau, tikėtina, gali sukelti nesklandumus socialinėje aplinkoje – būtent tai akcentavo ir tyrimo dalyviai.

4. Kokybinio tyrimo metu nustatyta, kad klasė, iš pradžių tarsi priėmusi mokinį, turintį judesio bei padėties sutrikimų, vėliau jautėsi tarsi „įkalinta“ pirmame aukšte ir dėl to netiesiogiai kaltino mokinį, turintį judesio ir padėties sutrikimų.

5. Daugiau dėmesio reikia skirti pasirengimui priimti mokinį, turintį judesio ir padėties sutrikimų, į mokyklos bendruomenę – tam planuojant lėšas, žmoniškuosius resursus, kuriant socialinę aplinką iš anksto, net jei tokių poreikių turinčio vaiko ir nėra laukiančiųjų sąrašuose.

6. Mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų, reikalinga ne tik socialinio darbuotojo, mokyklos psichologo, bet ir mokytojo padėjėjo, kineziterapeuto pagalba.

Rekomendacijos mokyklų administracijai

1. Lėšas, skirtas fizinės aplinkos pritaikymui, tikslinga planuoti iš anksto, kaip ir žmoniškuosius išteklius, kurie reikalingi kokybiškam bendram darbui (mokytojų padėjėjus);
2. Nuolat stebėti socialinę aplinką – net adaptavusis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų, ši situacija gali pakisti – priklausomai nuo mokinių amžiaus, raidos etapo ir pan.;
3. Skirti prioritetą fizinės aplinkos pritaikomumui;
4. Nuolat stebėti net teigiamai vertintiną situaciją, skirti laiko ir jėgų negatyvių situacijų prevencijai;
5. Užsiimti bei inicijuoti šviečiamąją veikla mokyklos bendruomenėje ir už jos ribų;
6. Inicijuoti mokytojo padėjėjo, kineziterapeuto pagalbą mokyklose besimokantiems vaikams, turintiems judesio ir padėties sutrikimų.

Literatūra

1. A Memorandum on Lifelong Learning, Commission of the European Communities. 2000.
2. Ališauskas A., Ališauskienė S., Gerulaitis D., Kaffemanienė I., Melienė R., Miltenienė L. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste (2011). Šiauliai : Šiaulių universiteto leidykla.
3. Ališauskas A., Ališauskienė S., Gerulaitis D., Melienė R., Miltenienė L. Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo(si) formų įvairovės tyrimas. Tyrimo ataskaita. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras, 2010.
4. Ališauskas A., Kaffemanienė I., Melienė R., Miltenienė L. Inkluzinis ir specialusis ugdymas tėvų požiūriu. Specialusis ugdymas: mokslo darbai. 2011, 2(25), 113-142. ISSN 1392-5369.
5. Ališauskas A. Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas. Šiauliai, 2002.
6. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B. Maknienė I., Palujanskienė A. Profesinio ugdymo pagrindai. Vilnius: Petro ofsetas, 2003.
7. Ambrukaitis J., Ruškus J. Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai // Specialusis ugdymas. Vilnius, 2002. Nr. 2(7).
8. Bagdonas A., Brazauskaitė A., Gevorgianienė V., Girdzijauskienė S., Kašalynienė J. Neįgaliųjų integravimo problemos // Mes esame (Švietimo naujienų priedas). Vilnius, 2004 01 28 Nr. 5.
9. Bagdonas A. Integracija – inovacijų inkluzija į tradicinį ugdymą // Lietuvos mokyklai 600 metų. Vilnius: Pedagogikos institutas, 1997.
10. Bendruomeniškumas ir savivalda: teminis straipsnių rinkinys // red. Grigas R., Nefas S., Šiugdinienė J. ir kt. Kaunas, 2000.
11. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija. I dalis, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2008.
12. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija. II dalis, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2008.
13. Creswell J. Designing and Conducting Mixed Methods Research. London: New York, 2005, p. 16.
14. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 2000.
15. Durkheim E. Sociologija. Vilnius, 2001.
16. Gribačiauskas E., Merkys G. Pedagogų nuostata į ugdytinių integraciją ir segregaciją // Specialusis ugdymas. Vilnius, 2003. Nr. 1 (8).

17. Grigas R. Tautos likimas. Vilnius, 1995
18. Jovaiša L. Pedagogikos pagrindai. Kaunas: 1993.
19. Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas, 1993.
20. Jovaiša L. Profesinio konsultavimo organizavimas // Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos, Nr 1. Kaunas: VDU, 1998.
21. Juodraitis A. Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika // Psichologija, sociologija. Šiaulių Universiteto leidykla, 2003
22. Jucevičienė P., Lepaitė, D. Kompetencijos sampratos erdvė // Socialiniai mokslai, 2000, 1 (22), p. 44-50.
23. Kaffemanienė I., Bičiulaitytė I. Specialiųjų pedagogų edukaciniai poreikiai. Jaunųjų mokslininkų darbai. 2008, 2(18). 133-139. ISSN 1648-8776.
24. Kaffemanienė I., Vinikaitytė-Ruškė J. Judėjimo negalę turinčių asmenų profesinė motyvacija ir subjektyviai suvokiami (ne)sėkmingos integracijos į darbo rinką veiksniai. Specialusis ugdymas. 2007, 2(17), 145-156. ISSN 1392-5369.
25. Kaffemanienė I. Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai. Vilnius, 2004.
26. Kaffemanienė I. Specialiųjų poreikių vaikų integracija. Požiūrio problema // Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas. Šiauliai, 2001.
27. Kaminskas R. Asocijuotos interesų grupės: politikos tinklų sociologinė charakteristika // Sociologija: praeitis ir dabartis. Kaunas, 2000.
28. Kolbergytė A., Indrašienė V. Sąmoningumo ugdymo akcentai: požiūriai ir interpretacijos // Socialinis darbas, 2012, 11 (2), p. 421-432.
29. Kučinskas V., Kučinskienė R. Socialinis darbas švietimo sistemoje. Teorinis aspektas. Klaipėdos universiteto leidykla, 2000.
30. Laužikas J. Aplinka ir žmogus. Kaunas, 1993.
31. Laužackas R., Stasiūnaitė E., Teresevičienė M. Kompetencijų vertinimas neformaliajame ir savaiminiame mokymesi. Kaunas: VDU., 2005.
32. Leliūgienė, I. Socialinė pedagogika. Kaunas: Technologija, 2002.
33. Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka. Kaunas, 1997.
34. Lekavičienė, R. Socialinės kompetencijos vertinimo metodologijos modeliavimas. Kaunas: VDU leidykla, 2000.
35. Lekavičienė R. Socialinės kompetencijos psichologiniai kriterijai ir vertinimai. Lietuvos studentų tyrimas. Kaunas: VDU leidykla, 2001.
36. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. liepos 13 d. įsakymas

- Nr. V-1265/V-685/A1-317 „Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“.
37. Luobikienė I. Sociologija. Vilnius, 2001.
  38. Mokykla kaip besimokančiųjų bendruomenė (2012) <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/pagrindinis/pagrindiniai-kompetenciju-ugdymo-aspektai/mokyklos-bendruomenes-veikla-ugdant-kompetencijas> (žiūrėta 2012-02-04).
  39. Monkevičienė O. Specifinės mokymosi negalės: atpažinimas ir ugdymo kryptys. Specialiojo ugdymo pagrindai. Šiauliai, 2003.
  40. Psichologijos žodynas. Vilnius, 1993.
  41. Rūteliūnė A. Tyrimų teorinė medžiaga. Kaunas, 2006.
  42. Ruškus J. Negalės psichosociologija. Šiauliai, 2002.
  43. Urmonienė M Socialinis darbas su rizikos grupėmis // Socialinis darbas. 2002, Nr. 2 (2).
  44. Sajienė, L. (sud.) Mentorius knyga: mokytojų rengimas. Kaunas: VDU leidykla, 2003.
  45. Socialinio darbo su proto negalios vaikais pagrindai, 1999.
  46. Socialinis pranešimas, 1995.
  47. Special Needs Education in Europe: Thematic Publication. Brussels: European Agency for Development in Special Needs Education, 2003. 96 p.
  48. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo bendrojo lavinimo mokyklose instrukcija. Vilnius, 1993.
  49. Specialiųjų poreikių vaikų integravimo problemos. Ataskaita Švietimo ir mokslo ministerijai. Vilnius, 2003
  50. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė. Tarptautinės mokslinės konferencijos tezės. Šiauliai, 2003.
  51. Specialistų žvilgsnis – Lietuvos ateitis pasaulio kontekste. Vilnius, 2003.
  52. Suslavičius S. 1998.
  53. Students with disabilities, learning difficulties and disadvantages-ISBN-92-64-07582-5 OECD/ European Communities, 2009.
  54. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. V., Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 19.
  55. Vaitkevičius J. Socialinės pedagogikos pagrindai. Vilnius: Egalda, 1995.
  56. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2007.
  57. Žalimienė L., Lazutka R., Skučienė D. ir kt. Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas. Vilnius, 2011.
  58. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai, 2007.

Summary

Master's thesis analyzes creation of integrational environment for students with physical and motor disabilities in school's community. It is raised the hypothesis that shortcomings of integrational environment of school's community are determined by a low sense of community, too formal teaching approach and the lack of attention of the school's administration.

The reaserch was carried out by methods of semi-structured interviews and the questionnaire survey, the aim of research was to reveal the most important aspects of creation of integrational environment for students with physical and motor disabilities in school's community.

Creation of integrational environment for students with physical and motor disabilities is determined by efforts of the whole school community. There are no studies, which would analyzed role of the school as a whole community in the integration process, instead of its separate structures.

In the context of integration it is needful to analize education issues of children with physical and motor disabilities, because these children are usually educated in the general education classes. Object of the research: creation of integrational environment for students with physical and motor disabilities in school's community. Objective of the research: to reveal the assumptions of creation of integrational environment for students with physical and motor disabilities in school's community

Tasks of the research: 1. to reveal the theoretical aspects of social integration and integrated aspects of educational environment; 2. to summarize educational spaces adaptability's peculiarities in the work with students with physical and motor disabilities, in the context of special needs; 3. to perform research of evaluation of integrational environment for students with physical and motor disabilities acording parents 'and teachers' attitudes; 4. to determine the characteristics of the assessment of school administration' attitudes to creation of integrational environment for students with physical and motor disabilities; 5. to prepare the integration model of students with physical and motor disabilities in the school community.

Summarizing the results, we see that the hypothesis that shortcomings of integrational environment of school's community are determined by a low sense of community, too formal teaching approach and the lack of attention of the school's administration, was not confirmed. According to respondents, the most problematic is adaptation of physical environment in schools, which is later likely to cause disturbances in social environments – this issue was emphasized by the participants of research.

Key Words: community, school's community, integration, physical and motor disabilities, special needs.

Priedai

1 PRIEDAS

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo
2 priedas

MOKINIŲ (IŠSKYRUS IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKUS), TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, PRISKYRIMO SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ GRUPEI KRITERIJAI IR ĮVERČIAI

Specialiųjų ugdymosi poreikių kriterijai ir jų reikšmė koeficientais	Specialiųjų ugdymosi poreikių įverčiai			
	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai
1. Bendrųjų programų turinio pritaikymo apimtis (2 koef.)	Ugdymo turinio apimtys nekeičiamos, nustatytais požymiais gali būti pritaikomi mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo kriterijai	1–2 dalykų arba 1–2 ugdymo sričių programų pritaikymas	3–5 dalykų arba 3–5 ugdymo sričių programų pritaikymas	Dalykų turinys, dalykų srities turinys pritaikomi veikloms, savarankiškumo, socialiniams įgūdžiams ugdyti
2. Mokinio pasiekimai (3 koef.)	Mokinio pasiekimai patenkinamo lygio, atitinka dvejų metų laikotarpiu nurodytus mokinių pasiekimų lygių požymius	Mokinio pasiekimai žemesni nei patenkinamo lygio, neatitinka dvejų metų laikotarpiu nurodytų mokinių pasiekimų lygių požymių	Mokinio pasiekimai žymiai žemesni nei dvejų metų laikotarpiu nurodyti mokinių pasiekimų lygių požymiai	Mokinio pasiekimai neatitinka siejamų su amžiumi ir ugdymo metų tarpsniui būdingų mokinių pasiekimų
3. Ugdymo plano pritaikymas (1 koef.)	Bendrojo ugdymo plano pritaikymas jį koreguojant iki 20 procentų	Bendrojo ugdymo plano pritaikymas jį koreguojant iki 25 procentų	Bendrojo ugdymo plano pritaikymas jį koreguojant iki 30 procentų	Vietoj nurodytų Bendrųjų programų atskirų ugdymo sričių, dalykų ugdymas organizuojamas atskiromis veiklomis

Specialiųjų ugdymosi poreikių kriterijai ir jų	Specialiųjų ugdymosi poreikių įverčiai			
	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai
4. Ugdymosi metodų ir būdų pritaikymas (1 koef.)	Naudojami įprastiniai ugdymosi metodai ir būdai, epizodiškai taikomi alternatyvūs ugdymo metodai ir būdai	Įprastiniai ugdymosi metodai ir būdai derinami su nuolat taikomais alternatyviais	Alternatyvūs ugdymosi metodai ir būdai derinami su įprastiniais	Alternatyvūs ugdymosi metodai ir būdai
5. Vadovėlių, mokymo priemonių parinkimas, mokomosios medžiagos pritaikymas, rengimas/kūrimas (2 koef.)	Šalia bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių, mokymo priemonių papildomai naudojamos specialiosios mokymo priemonės	Naudojami bendrojo ugdymo dalykų vadovėliai, mokymo priemonės, o prireikus mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, pritaikyti vadovėliai ar/ir specialiosios mokymo priemonės	Naudojami mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, pritaikyti, parengti/sukurti vadovėliai, specialiosios mokymo priemonės ir alternatyvi mokomoji medžiaga	Naudojamos individualiai pritaikytos, parengtos/sukurtos mokymo priemonės, specialiosios mokymo priemonės, alternatyvi mokomoji medžiaga
6. Ugdymosi vietos parinkimas ar/ir aplinkos pritaikymas (4 koef.)	Parenkama tinkama vieta klasėje (grupėje)	Pritaikoma tinkama vieta klasėje (grupėje) ar parenkama ugdymo vieta atskirame kabinete (kai kurių mokomųjų dalykų mokoma specialiojo pedagogo kabinete)	1. Mokinys ugdomas mokykloje, skirtoje specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams ar bendrojo ugdymo mokyklos specialiojoje klasėje 2. Mokymosi aplinkos pritaikymas	Specialiai sukuriami individuali mokymosi aplinka
7. Ugdymui skirtų techninės pagalbos priemonių reikmė (3 koef.)		Techninės pagalbos priemonės ugdymo procese naudojamos epizodiškai	Ilgalaikis techninės pagalbos priemonių naudojimas	Techninės pagalbos priemonės ar/ir jų deriniai naudojami nuolat
8. Specialiosios pedagoginės pagalbos reikmė (3 koef.)	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama mokiniui 1–2 kartus per savaitę	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama mokiniui 3 kartus per savaitę	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama mokiniui 4 kartus per savaitę	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama mokiniui ne mažiau kaip 5 kartus per savaitę
9. Specialiosios pagalbos reikmė (3 koef.)	Prireikus teikiama specialioji pagalba	Specialioji pagalba mokiniui teikiama 2–3 valandas per dieną	Specialioji pagalba mokiniui teikiama 4–5 valandas per dieną	Specialioji pagalba mokiniui teikiama 6–8 valandas per dieną
10. Psichologinės pagalbos reikmė (3 koef.)	Vienkartinė (epizodinė) pagalba	Trumpalaikė pagalba (iki 10 susitikimų)	Ilgalaikė pagalba (11–30 susitikimų)	Nuolatinė pagalba

Specialiųjų ugdymosi poreikių kriterijai ir jų	Specialiųjų ugdymosi poreikių įverčiai			
	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai
11. Socialinės pedagoginės pagalbos reikmė (3 koef.)	Vienkartinė (epizodinė) pagalba	Trumpalaikė pagalba (iki 10 susitikimų)	Ilgalaikė pagalba (11–30 susitikimų)	Nuolatinė pagalba

2 PRIEDAS

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo
3 priedas

IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, PRISKYRIMO SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ GRUPEI KRITERIJAI IR ĮVERČIAI

Specialiųjų ugdymosi poreikių kriterijai ir jų reikšmė koeficientais	Specialiųjų ugdymosi poreikių įverčiai			
	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai
1. Ugdymosi metodų ir būdų pritaikymas (1 koef.)	Naudojami įprastiniai ugdymosi metodai ir būdai, epizodiškai taikomi alternatyvūs ugdymo metodai ir būdai	Įprastiniai ugdymosi metodai ir būdai derinami su nuolat taikomais alternatyviais	Alternatyvūs ugdymosi metodai ir būdai derinami su įprastiniais	Alternatyvūs ugdymosi metodai ir būdai
2. Ugdymosi priemonių (žaislų, daiktų ar mokomosios medžiagos, padedančios ugdyti reikalingus gebėjimus) parinkimas, pritaikymas, rengimas/kūrimas (1 koef.)		Šalia bendrųjų ugdymo priemonių papildomai naudojamos specialiosios mokymo priemonės	Specialiosios mokymo priemonės derinamos su bendrosiomis ugdymo priemonėmis	Naudojamos individualiai parengtos/pritaikytos ar/ir sukurtos ugdymo priemonės, specialiosios mokymo priemonės
3. Ugdymosi vietos parinkimas ar/ir aplinkos pritaikymas (4 koef.)		Pritaikoma tinkama vieta bendrojoje grupėje	1. Vaikas ugdomas specialiojoje ikimokyklinio ugdymo mokykloje ar specialiojoje grupėje 2. Ugdymo įstaigos aplinkos pritaikymas (jeigu vaikas ugdomas ne mokykloje (grupėje), skirtoje mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių)	Specialiai sukuriama individuali mokymosi aplinka

Specialiųjų ugdymosi poreikių kriterijai ir jų	Specialiųjų ugdymosi poreikių įverčiai			
	1 balas	2 balai	3 balai	4 balai
4. Ugdymuisi skirtų techninės pagalbos priemonių reikmė (3 koef.)		Techninės pagalbos priemonės naudojamos per kai kurias veiklas/pratybas	Techninės pagalbos priemonės naudojamos per visas veiklas/pratybas	Techninės pagalbos priemonės ar/ir jų deriniai naudojami nuolat (ne tik veiklų/pratybų metu)
5. Specialiosios pedagoginės pagalbos reikmė (3 koef.)	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama vaikui ne mažiau kaip 2 kartus (pratybos) per savaitę	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama vaikui 3 kartus (pratybos) per savaitę	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama vaikui 4 kartus (pratybos) per savaitę	Specialioji pedagoginė pagalba teikiama vaikui ne mažiau kaip 5 kartus (pratybos) per savaitę
6. Specialiosios pagalbos reikmė (3 koef.)	Prireikus teikiama specialioji pagalba	Specialioji pagalba vaikui teikiama kai kurių veiklų/pratybų metu 2–3 valandas per savaitę	Specialioji pagalba vaikui teikiama kasdien veiklų/pratybų metu	Specialioji pagalba teikiama vaikui nuolat (ne tik veiklų/pratybų metu)
7. Psichologinės pagalbos reikmė (3 koef.)	Vienkartinė (epizodinė) pagalba	Trumpalaikė pagalba (iki 10 susitikimų)	Ilgalaikė pagalba (11–30 susitikimų)	Nuolatinė pagalba
8. Socialinės pedagoginės pagalbos reikmė (3 koef.)	Vienkartinė (epizodinė) pagalba	Trumpalaikė pagalba (iki 10 susitikimų)	Ilgalaikė pagalba (11–30 susitikimų)	Nuolatinė pagalba

Gerb. respondente, šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos, judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimo situaciją. Jūsų nuomonė yra labai svarbi, todėl prašome Jūsų atsakyti į žemiau pateiktus anketos klausimus. Anketa yra anoniminė, mus domina tik apibendrinti rezultatai. Pažymėkite labiausiai Jums tinkantį atsakymą.

ANKETA MOKINIAMS

1. Jūsų lytis:

Mergina

Vaikinas

2. Jūs gyvenate:

Mieste

Miestelyje

Kaime

Vienkiemyje

3. Jūs mokotės:

Licėjuje/gimnazijoje

Kaimo pagrindinėje

Miestelio, kaimo vidurinėje

Miesto pagrindinėje

Miesto vidurinėje

Jaunimo/suaugusiųjų mokykloje

4. Jūsų amžius ..... (įrašykite)

5. Ar Jūsų aplinkoje yra pažįstamų turinčių judesio ir padėties sutrikimų?

Taip, mano šeimoje

Taip, mano pažįstamų rate

Taip, mano (mano vaiko) klasėje

Ne

6. Ar žinote, kad Jūsų (Jūsų vaiko) mokykloje mokosi vaikas, turintis judesio ir padėties sutrikimų?

Taip

Ne

7. Kaip manote, kokie bendraamžių santykiai su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų? (pažymėkite visus tinkančius atsakymus)

Nuoširdūs

Dažniausiai geri

Šalti

Priešiški

Bendraamžių su judesio ir padėties sutrikimais neturiu (nepažįstu)

Kita (įrašykite) .....

8. Ar mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų gali trukdyti įsisavinti mokomąją medžiagą?

Taip, trukdo

Ne, netrukdo

Kita

9. Kaip manote, kur turėtų ugdytis mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų?

Kartu su sveikais bendraamžiais bendrojo lavinimo mokyklose

Atskirose klasėse bendrojo lavinimo mokyklose

Specialiose mokyklose

Namuose

Kita

10. Kaip vertinate sąlygas Jūsų mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų negalę?

<i>Sąlygos</i>	<i>Labai gerai</i>	<i>Gerai</i>	<i>Patenkinamai</i>	<i>Blogai</i>	<i>Neturiu nuomonės</i>
Psichologinė aplinka					
Fizinė aplinka					
Socialinė aplinka					

11. Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria pedagogas, dirbantis su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų?

<i>Sunkumai</i>	<i>Labai dažnai</i>	<i>Dažnai</i>	<i>Kartais</i>	<i>Retai</i>	<i>Nesusiduria</i>
Finansiniai					
Fizinės aplinkos nepritaikymas					
Neigiamas aplinkinių požiūris					
Nepakankamas administracijos dėmesys					
Metodinių priemonių trūkumas					
Patirties stoka					
Kita (įrašykite)					
.....					

Dėkoju už atsakymus

Gerb. respondente, šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos, judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimo situaciją. Jūsų nuomonė yra labai svarbi, todėl prašome Jūsų atsakyti į žemiau pateiktus anketos klausimus. Anketa yra anoniminė, mus domina tik apibendrinti rezultatai. Pažymėkite labiausiai Jums tinkantį atsakymą.

ANKETA TĖVAMS (GLOBĖJAMS)

1. Jūsų lytis:

Moteris

Vyras

2. Jūs gyvenate:

Mieste

Miestelyje

Kaime

Vienkiemyje

3. Jūsų vaikas mokosi:

Licėjuje/gimnazijoje

Kaimo pagrindinėje

Miestelio, kaimo vidurinėje

Miesto pagrindinėje

Miesto vidurinėje

Jaunimo/suaugusiųjų mokykloje

4. Jūsų amžius ..... (įrašykite)

5. Ar Jūsų aplinkoje yra pažįstamų turinčių judesio ir padėties sutrikimų?

Taip, mano šeimoje

Taip, mano pažįstamų rate

Taip, mano vaiko klasėje

Ne

6. Ar žinote, kad mokykloje, kurią lanko Jūsų vaikas, mokosi vaikas, turintis judesio ir padėties sutrikimų?

Taip

Ne

7. Kaip manote, kokie bendraamžių santykiai su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų? (pažymėkite visus tinkančius atsakymus)

Nuoširdūs

Dažniausiai geri

Šalti

Priešiški

Bendraamžių su judesio ir padėties sutrikimais neturiu (nepažįstu)

Kita (įrašykite) .....

8. Ar mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų gali trukdyti įsisavinti mokomąją medžiagą?

Taip, trukdo

Ne, netrukdo

Kita

9. Kaip manote, kur turėtų ugdytis mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų?

Kartu su sveikais bendraamžiais bendrojo lavinimo mokyklose

Atskirose klasėse bendrojo lavinimo mokyklose

Specialiose mokyklose

Namuose

Kita

10. Kaip vertinate sąlygas Jūsų vaiko lankomoje mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų negalę?

<i>Sąlygos</i>	<i>Labai gerai</i>	<i>Gerai</i>	<i>Patenkinamai</i>	<i>Blogai</i>	<i>Neturiu nuomonės</i>
Psichologinė aplinka					
Fizinė aplinka					
Socialinė aplinka					

11. Kaip manote, ar ugdytojai turi pakankamas sąlygas kelti kvalifikacijai, reikiamai dirbti su vaikais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų?

Taip

Iš dalies

Ne

12. Kaip manote, su kokiais sunkumais susiduria pedagogas, dirbantis su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų?

<i>Sunkumai</i>	<i>Labai dažnai</i>	<i>Dažnai</i>	<i>Kartais</i>	<i>Retai</i>	<i>Nesusiduria</i>
Finansiniai					
Fizinės aplinkos nepritaikymas					
Neigiamas aplinkinių požiūris					
Nepakankamas administracijos dėmesys					
Metodinių priemonių trūkumas					
Patirties stoka					
Kita (įrašykite)					
.....					

13. Kaip manote, ar vaikai, turintys judesio ir padėties sutrikimų, apsunkina ugdytojo darbą klasėje?

Taip

Iš dalies

Ne

Dėkoju už atsakymus

Gerb. respondente, šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti mokyklos bendruomenės integracinės aplinkos, judesio ir padėties sutrikimų turintiems mokiniams kūrimo situaciją. Jūsų nuomonė yra labai svarbi, todėl prašome Jūsų atsakyti į žemiau pateiktus anketos klausimus. Anketa yra anoniminė, mus domina tik apibendrinti rezultatai. Pažymėkite labiausiai Jums tinkantį atsakymą.

ANKETA PEDAGOGAMS

1. Jūsų lytis:

Moteris

Vyras

2. Jūs dirbate:

Licėjuje/gimnazijoje

Kaimo pagrindinėje

Miestelio, kaimo vidurinėje

Miesto pagrindinėje

Miesto vidurinėje

Jaunimo/suaugusiųjų mokykloje

3. Jūsų amžius ..... (įrašykite)

4. Ar Jūsų aplinkoje yra pažįstamų turinčių judesio ir padėties sutrikimų?

Taip, mano šeimoje

Taip, mano pažįstamų rate

Taip, mano klasėje

Ne

5. Ar žinote, kad mokykloje, kurioje dirbate, mokosi vaikas (vaikai), turintis (-tys) judesio ir padėties sutrikimų?

Taip

Ne

6. Kaip manote, kokie bendraamžių santykiai su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų? (pažymėkite visus tinkančius atsakymus)

Nuoširdūs
 Dažniausiai geri
 Šalti
 Priešiški
 Kita (įrašykite) .....

7. Ar mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų gali trukdyti įsisavinti mokomąją medžiagą?

Taip, trukdo
 Ne, netrukdo
 Kita

8. Kaip manote, kur turėtų ugdytis mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų?

Kartu su sveikais bendraamžiais bendrojo lavinimo mokyklose
 Atskirose klasėse bendrojo lavinimo mokyklose
 Specialiose mokyklose
 Namuose
 Kita

9. Kaip vertinate sąlygas Jūsų mokykloje ugdytis mokiniui, turinčiam judesio ir padėties sutrikimų negalę?

<i>Sąlygos</i>	<i>Labai gerai</i>	<i>Gerai</i>	<i>Patenkinamai</i>	<i>Blogai</i>	<i>Neturiu nuomonės</i>
Psichologinė aplinka					
Fizinė aplinka					
Socialinė aplinka					
Edukacinė aplinka					

10. Kaip vertinate savo pasirengimą dirbti su vaiku, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų?

Labai gerai
 Gerai
 Patenkinamai
 Blogai

Neturiu nuomonės

11. Kaip vertinate savo psichologinį pasirengimą dirbti su vaiku, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų?

Labai gerai

Gerai

Patenkinamai

Blogai

Neturiu nuomonės

12. Ar turite pakankamas sąlygas kelti kvalifikacijai, reikiamai dirbti su vaikais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų?

Taip

Iš dalies

Ne

13. Su kokiais sunkumais susiduria pedagogas, dirbantis su mokiniais, turinčiais judesio ir padėties sutrikimų?

<i>Sunkumai</i>	<i>Labai dažnai</i>	<i>Dažnai</i>	<i>Kartais</i>	<i>Retai</i>	<i>Nesusiduria</i>
Finansiniai					
Fizinės aplinkos nepritaikymas					
Per maža kompetencija					
Neigiamas aplinkinių požiūris					
Nepakankamas administracijos dėmesys					
Teisiniai					
Metodinių priemonių trūkumas					
Patirties stoka					
Kita (įrašykite)					
.....					

14. Kaip manote, ar vaikai, turintys judesio ir padéties sutrikimų, apsunkina pedagogo darbą klasėje?

Taip

Iš dalies

Ne

Dėkoju už atsakymus

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Apibūdinkite kokie bendraamžių santykiai su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų?

2. Kokia Jūsų nuomonė apie vaikų, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, gebėjimą dirbti su kitais mokiniais?

3. Pakomentuokite integracijos procesus Jūsų mokykloje.

4. Kaip apibūdintumėte tinkamas sąlygas ugdytis vaikams, turintiems judesio ir padėties sutrikimus?

5. Įvardinkite dažniausius sunkumus, patiriamus (galimus) administracijoje, kai ugdymo įstaigoje ugdomi vaikai, turintys judesio ir padėties sutrikimus? Kaip juos sprendžiate (spręstumėte)?

6. Kokios priemonės galėtų pagerinti vaikų, turinčių judesio ir padėties sutrikimus, ugdymosi sąlygas? Kodėl? Kas jas turėtų inicijuoti?

7. Kokių nuomonių esate girdėję apie integracijos proceso būtinumą mokykloje?

Dėkoju.

INTERVIU

1. Apibūdinkite kokie bendraamžių santykiai su mokiniu, turinčiu judesio ir padėties sutrikimų?

Gimnazijos:

1 respondentas: „Mokinių santykiai yra geri, šiais mokslo metais mokykloje vaikų, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, nėra“;

2 respondentas: „Mokinių santykiai yra geranoriški, šiais metais tokių mokinių nėra“;

3 respondentas: „Manau, kad santykiai dažniausiai priklauso nuo vaiko ir jo šeimoje įdiegtų vertybių“;

4 respondentas: „Gimnazijoje kol kas tokių vaikų nėra, tačiau jei tokie būtų, gimnazistai būtų tolerantiški ir supratingi“;

5 respondentas: „Sveiki mokiniai nori padėti, globoti“;

6 respondentas: „Normalūs“

Pagrindinės mokyklos:

1 respondentas: „Priima šiltai, noriai, padeda, tačiau tik jaunesniųjų klasių mokiniai. Vyresnieji vengia“;

2 respondentas: „Draugai globoja mokinius, turinčius judesio ir padėties sutrikimų“;

3 respondentas: „Labai įvairūs. Kol vaikai dar pradinukai jie gali bijoti kitokio vaiko, jį ignoruoti. Mokytojo pagalba toks vaikas gali nugalėti savo baimes, priimti kitokį vaiką, jam padėti, pagelbėti. Vyresnysis (paauglys) vaikas į klasioką, turintį judesio ir padėties sutrikimų jau žiūri atsargiau. Šio amžiaus vaikams labai svarbūs draugai ir jų nuomonė, todėl dažniau lygiuojamasi į patrauklius, bendraujančius lyderius“;

4 respondentas: „Dažniausiai geri, paslaugūs, nuoširdūs“;

5 respondentas: „Santykiai įvairūs. Vieni priima geranoriškai, kiti žiūri atsargiai, tretiems nesvarbu“;

6 respondentas: „Iš savo darbo patirties galiu pastebėti, kad labai retais atvejais vienas ar kitas sutrikimas įtakoja mokinių santykius. Labiausiai įtakojantys bendraamžių santykius yra įvairiapusiai raidos, emocijų bei elgesio sutrikimai. Reikia pažymėti, kad santykiai dažniausiai priklauso nuo kiekvieno vaiko asmenybės savybių bei šeimoje propaguojamų vertybių. Klasėje esantis mokinys su judesio ir padėties sutrikimais bendraamžių santykiuose ugdo empatiją vienas kitam“.

2. Kokia Jūsų nuomonė apie vaikų, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, gebėjimą dirbti su kitais mokiniais?

Gimnazijos:

1 respondentas: „Tiek, kiek buvo mokinių, turinčių judesio ir padėties sutrikimų, jie visi puikiai prisitaikė dirbti su kitais mokiniais“;

2 respondentas: „Prisitaiko pakankamai gerai prie aplinkos“;

3 respondentas: „Tai priklauso nuo aplinkos, tėvų, pedagogų pasiruošimo ir susitelkimo dirbti kartu“;

4 respondentas: „Manyčiau, tokiems vaikams reikėtų padėjėjų, t.y. mokytojų, kurie individualiai padėtų tokiems vaikams“;

5 respondentas: „Su tokiais vaikais man neteko dirbti“.

6 respondentas: „Vaikai geba dirbti kartu, kartais būna geriau pirmus metus pamokyti namuose, vėliau puikiausiai įsilieja į kolektyvą“;

Pagrindinės mokyklos:

1 respondentas: „Jie patys nori išskirtinio dėmesio, tiesiog reikalauja, kad jiems kiti padėtų (privalo padėti, nes jie su negalia)“;

2 respondentas: „Jei sudarytos tinkamos sąlygos judėjimui, jei suburtas geras kolektyvas, vaikai geba be streso dirbti su kitais mokiniais“;

3 respondentas: „Jei gali dirbti, gali prisitaikyti, tačiau ir čia būtinas pozityvus pedagogų „įsikišimas““;

4 respondentas: „Dirbant grupinį darbą, vykdant projektus, iškyla tam tikrų problemų, nes reikia tinkamai juos paruošti, jie stokoja dėmesio“;

5 respondentas: „Jei administracija, klasės vadovas mokiniams paaiškina, darbas vyksta gerai“;

6 respondentas: „Bendrojo lavinimo mokykloje dažniausiai pasitaiko lengvas judesio ir padėties sutrikimas ir mokinys neturi kitų negalių. Šia mokiniai jeigu jiems pritaikoma mokymosi aplinka bei pedagogas iš anksto pasiruošia pateikiamas užduotis, gali pilnavertiškai dirbti klasėje su bendraamžiais, o kai kada savo žiniomis, mokėjimais ir įgūdžiais juos lenkia“.

3. Pakomentuokite integracijos procesus Jūsų mokykloje.

Gimnazijos:

1 respondentas: „Su mokiniais buvo kalbama apie pagarbą žmogui, turinčiam specialiųjų poreikių, taip pat turinčiam judesio bei padėties sutrikimų. Gimnazijos psichologė vykdė individualius pokalbius su pačiais vaikais, kurie turi specialiųjų poreikių (tame tarpe ir judesio bei padėties sutrikimų)“;

2 respondentas: „Klasių auklėtojai, socialinis darbuotojas veda valandėles apie neįgaliųjų integravimą mokykloje“;

3 respondentas: „Šiuo metu gimnazijoje tokių mokinių nėra, tačiau klasėse auklėtojos bei socialinis darbuotojas supažindina su galimybe integruoti šiuos mokinius“;

4 respondentas: „Kol kas gimnazijoje vidaus įranga nėra pritaikyta tokiems vaikams. Tokių vaikų neturime“;

5 respondentas: „Gimnazijoje dirbu 7 metus, tačiau tokių mokinių neturėjome“;

6 respondentas: „Mokykloje pilnumoje vyksta mokinių su fizine negalia integracija“;

Pagrindinės mokyklos:

1 respondentas: „Turim ir turėjom tokių mokinių, jie šauniai pritapo“;

2 respondentas: „Klasė, kurioje yra mokinys su judėjimo negalia, yra pirmame aukšte, mokinei padeda mokytoja padėjėja“;

3 respondentas: „Mes mokykloje turėjome mergaitę su judesio ir padėties sutrikimais. Visai klasei buvo skirta kabinetinė tvarka – mokytojai ateidavo į šią klasę. Iš pradžių mokiniams patiko turėti savo klasę, vėliau (9nuo 6 klasės) susidūrėme su mokinių priešišku, noru būti kaip ir kiti mokiniai. Jie tiesiog „nebetilpo“, nebenorėjo būti vienoje klasėje, jautėsi įžeidimai tos mergaitės adresu, kad čia dėl tavęs mes kitokie“;

4 respondentas: „Turėjome tokią mokinę, kuri pritapo prie kolektyvo ir kolektyvas ją globojo, tačiau buvo didelė auklėtojos įtaka“;

5 respondentas: „Turėjome mergaitę mokykloje. Visa klasė turėjo 1 aukšte kabinetą, ją lydėjo mokytojas pagalbininkas“;

6 respondentas: „Šiuo metu mūsų mokykloje ugdomi du mokiniai, turintys judesio ir padėties sutrikimų. Integruojant šiuos mokinius, mokykloje yra pritaikyta mokymosi aplinka, dirba mokytojos padėjėja“.

4. Kaip apibūdintumėte tinkamas sąlygas ugdytis vaikams, turintiems judesio ir padėties sutrikimus?

Gimnazijos:

1 respondentas: „1. Turi būti pritaikytos mokymosi patalpos; 2. Mokytojai turi būti apmokyti; 3. Sukurta tarpusavio pagalbos ir bendradarbiavimo atmosfera“;

2 respondentas: „Turėtų būti: pritaikyta mokymo patalpa, mokytojai ir mokiniai pasiruošę priimti tokį mokinį“;

3 respondentas: „Turėtų būti: pritaikyta mokymosi patalpa, apmokyti mokytojai, mokiniai“;

4 respondentas: „Gimnazijos patalpos nėra pritaikytos tokiems vaikams“;

5 respondentas: „Neįgaliųjų liftas, tinkami laiptai prie įėjimo į pastatą“;

6 respondentas: „Sąlygos ne visada tinkamos, koridoriai tam nepritaikyti, ypatingai pakilimas į kitus aukštus“;

Pagrindinės mokyklos:

1 respondentas: „Kad galėtų patekti visur, kur tik reikia (į kabinetus, tualetus, sales ir pan.)“;

2 respondentas: „Tinkamos sąlygos: galimybė laisvai judėti ir naudotis visomis teikiamomis paslaugomis: tam reikia įrengti lifthus ir specialius tualetus“;

3 respondentas: „Būtina mokyklos politika, pačios mokyklos nepritaikytos vaikams, turintiems judesio negalią“;

4 respondentas: „Yra padaryti specialūs įėjimai, paskirtas mokytojas, atsakingas už jo būklę, klasė parinkta pirmame aukšte, padeda klasės draugai“;

5 respondentas: „Paprastai trūksta pritaikymo objektų neįgaliams“;

6 respondentas: „Svarbu, kad ugdymo įstaiga, pradėdama ugdyti tokį mokinį, pritaikytų aplinką tiek mokyklos išorėje (neįgaliųjų įvažiavimai), tiek mokyklos viduje (pvz. atkreipiamas dėmesys, kad mokinio klasė būtų pirmame aukšte, netoli būtų WC). Mokinys turėtų būti aprūpinamas jam reikalingomis techninėmis priemonėmis (pvz. kompiuteriu), baldais. Svarbu, kad būtų skirtas mokytojos padėjėjas, galintis padėti judėti mokyklos erdvėje bei suteikiantis fizinę pagalbą pamokų metu. Jeigu mokinys su judesio ir padėties sutrikimu pradeda klasėje mokytis ne nuo pirmos klasės, tai, siekiant visos klasės kolektyvo psichologinio komforto, svarbu, kad klasės vadovas gebėtų kompetentingai paruošti visus klasės mokinius tokio vaiko atvykimui“.

5. Įvardinkite dažniausius sunkumus, patiriamus (galimus) administracijoje, kai ugdymo įstaigoje ugdomi vaikai, turintys judesio ir padėties sutrikimus? Kaip juos sprendžiate (spręstumėte)?

Gimnazijos:

1 respondentas: „Didžiausi sunkumai iškyla dėl nepritaikytų patalpų, kai kyla judėjimo iš vienos patalpos į kitą problemas. Būtina įrengti keltuvus“;

2 respondentas: „Keltuvai, tualetai, įvažiavimas“;

3 respondentas: „Dėl nepritaikytų kabinetų, liftų, tualetų“;

4 respondentas: „Neturiu nuomonės“;

5 respondentas: „Būtinai tarpusavio bendradarbiavimas, maksimaliai skatinamas tokių mokinių savarankiškumas. Būtinai pamokoje ir per pertraukas mokytojo padėjėjas“;

6 respondentas: „Dažniausiai tėvai, administracija, mokytoja ieško sprendimų kartu“;

Pagrindinės mokyklos:

1 respondentas: „Nėra sunkumų, nes viską galima suderinti“.

2 respondentas: „Pritaikėme klasę I aukšte, paskyrėme mokytojo padėjėją“.

3 respondentas: „Mokymosi proceso organizavimas, kai mokyklos aplinka tam nepritaikyta“;

4 respondentas: „Visos yra galimybės suderinti tokius klausimus. Reikia tikro noro, pozityvo“;

5 respondentas: „Mano nuomone, jeigu yra abipusis supratimas, galima viską išspręsti“;

6 respondentas: „Priimant į mokyklą vaiką su judesio ir padėties sutrikimu, administracijai dažniausia kyla finansinių rūpesčių. Nors tokio mokinio krepšelis ir yra šiek tiek didesnis nei sveikų mokinių, tačiau, norint įsteigti mokytojo padėjėjo etatą (šis darbuotojas būtinas ugdant mokinių su judesio ir padėties sutrikimu) tik vienam negalia turinčiam mokiniui, pinigų mokyklai nepakanka. Be to, reikalingos lėšos ugdymo aplinkos pritaikymui bei techninių priemonių įsigijimui. Ne tik finansinių, bet ir specialistų paieškos sunkumų kiltų, jeigu mokykla turėtų užtikrinti tokiam mokiniui kineziterapeuto pagalbą“.

6. Kokios priemonės galėtų pagerinti vaikų, turinčių judesio ir padėties sutrikimus, ugdymosi sąlygas? Kodėl? Kas jas turėtų inicijuoti?

Gimnazijos:

1 respondentas: „1. Liftų, keltuvų įrengimas; 2. mokytojų pagalbinių etatų įsteigimas“;

2 respondentas: „Mokytojo pagalbinių etatų įvedimas“;

3 respondentas: „Mokytojo pagalbinių etatų įvedimas, pasirinkti klasę, kurioje būtų tinkama atmosfera“;

4 respondentas: „Turi būti pritaikytos patalpos (tiek kabinetai, tiek tualetai, tiek laiptai). Manychiau, tai ne mokyklos problema. Savivaldybės, kitos, aukštesnio lygio institucijos turi tuo rūpintis“;

5 respondentas: -

6 respondentas: „Manau, jau padaryta klaida statant pastatus, jie nepritaikyti žmonėms su negalia“;

Pagrindinės mokyklos:

1 respondentas: „Reikėtų specialių liftų“;

2 respondentas: „Sukurti bazę, kad mokinys galėtų laisvai judėti. Valstybė“;

3 respondentas: „Mokyklų aplinkos (laiptai, judrūs vaikai koridoriuose) ir mokyklos bendruomenės moralinės nuostatos“;

4 respondentas: „Reikėtų liftų, specialių tualetų“;

5 respondentas: „Liftų“.

6 respondentas: „Išvelgčiau keletą aspektų, kurie pagerintų ugdymo sąlygas: 1. turėtų būti skiriama daugiau lėšų mokytojų padėjėjų etatų steigimui. 2. Klases, kuriose mokosi mokiniai,

turintys negalių, reikėtų komplektuoti su mažesniu mokinių skaičiumi. Nesant klasėse mokytojų padėjėjų, mokiniai, turintys negalių, negauna pakankamai pagalbos ir to pasekoje sulėtėja jų įgūdžių formavimasis. Pedagogams, dirbantiems didelėse klasėse, sunku paskirstyti pamokos laiką, kyla vidinis kaltės jausmas, kad vieniems ar kitiems mokiniams jie skiria per mažai dėmesio, neturi pakankamai žinių darbui su negalių turinčiais, atsiranda grėsmė kilti profesinio perdegimo sindromui“;

7. Kokių nuomonių esate girdėję apie integracijos proceso būtinumą mokykloje?

Gimnazijos:

1 respondentas: „Manoma, kad integruoti reikia, nes mažėja tokių mokinių atskirtis nuo visuomenės“;

2 respondentas: „Įvairių, tai priklauso nuo judėjimo negalios sutrikimo“;

3 respondentas: „Kategoriškų negirdėjau, diskutuojama įvairiai“;

4 respondentas: „Yra nuomonė, kad tokiems vaikams smagiau mokytis kartu su kitais. Jeigu bus paruošti mokytojai, galėsiantys teikti pagalbą, mokyklos patalpos ir pan., ko gero, integracija vyktų sėkmingai“;

5 respondentas: -

6 respondentas: -

Pagrindinės mokyklos:

1 respondentas: „Vieni tėvai nori, kad būtų integruojami vaikai į ugdymo procesą, kiti – prieštarauja“;

2 respondentas: „Reikia sudaryti sąlygas integruoti vaikus su negalia į ugdymo procesą“;

3 respondentas: „Yra dažniausiai dvi nuomonės – integruoti ir ne. Ir jos abi turi savo plusų ir minusų“;

4 respondentas: „Tėvai skirtingai mano apie vaikų integraciją mokykloje. Turėjome mokinę, kurią mokėme namuose, o kitą mokinę – mokykloje. Tai priklauso nuo judėjimo negalios laipsnio“;

5 respondentas: „Nuomonių skirtumas dėl integravimo mokykloje ir mokymo namuose“;

6 respondentas: „Pagrindinėje mokykloje visos klasės yra heterogeninės, todėl tokioje bendruomenėje pozityvių nuomonių apie integracijos procesus yra daugiau nei ugdymo įstaigose, kuriose renkamos homogeniškos klasės“.